МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРУ ЛЯЛЬОК»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.2314-сп-з
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньої програми «Соціальна педагогіка»
Кушаніна Юлія Володимирівна

Керівник: доцент кафедри соціальної педагогіки
та спеціальної освіти, доцент, канд. пед. наук
О. Г. Лещенко

Рецензент: завідувач кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти, професор, канд. пед. наук Н. В. Заверико

Запоріжжя
2025

Запорізький національний університет
(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра соціальної педагогіки
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 231 – соціальна робота
(шифр і назва)
Освітня програма: соціальна педагогіка

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри_____
«____» _____2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Кушаніній Юлії Володимирівні

1. Тема роботи: «Формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок»

керівник роботи Лещенко Олена Геннадіївна, к.пед. н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від «02» квітня 2025 року № 468-с

2. Строк подання студентом роботи 1 грудня 2025 року.

3. Вихідні дані до роботи матеріали соціально-педагогічної практики, наукової роботи з соціальної педагогіки

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити) розкрити сутність та зміст формування соціальних навичок у особистості; розкрити вітчизняний і закордонний досвід формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок; визначити вікові особливості розвитку та виховання у дітей дошкільного віку; теоретично обґрунтувати методику формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобом театру ляльок.

5. Перелік графічного матеріалу (із точним зазначенням обов'язкових креслень) 16 таблиць з результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Лещенко О.Г.	15.11.2024 р.	
Розділ 1	Лещенко О.Г.	20.12.2024 р.	
Розділ 2	Лещенко О.Г.	25.03.2025 р.	
Висновки	Лещенко О.Г.	12.09.2025 р.	
Додатки	Лещенко О.Г.	10.11.2025 р.	

7. Дата видачі завдання 15.11.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	листопад	Виконано
2	Написання вступу	листопад	Виконано
3	Написання першого розділу	грудень-квітень	Виконано
4	Написання другого розділу	травень-вересень	Виконано
5	Написання висновків	жовтень	Виконано
6	Оформлення додатків	жовтень	Виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	листопад-грудень	Виконано
8	Захист	грудень 2025	

Студент _____ Кушаніна Ю.В.

Керівник роботи _____ Лещенко О.Г.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Мацкевіч Ю.Р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 66 с., 120 джерел, 3 додатки.

Об’єкт дослідження: процес формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок.

Предмет дослідження: зміст, форми та методи формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку за допомогою театру ляльок.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати програму формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок.

Для досягнення даної мети, нами були поставлені такі завдання:

1) розкрити сутність та зміст формування соціальних навичок у особистості;

2) розкрити вітчизняний і закордонний досвід формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок.

3) визначити вікові особливості розвитку та виховання у дітей дошкільного віку;

4) теоретично обґрунтувати програму формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобом театру ляльок.

Методи дослідження: теоретичний аналіз, порівняння та узагальнення науково-педагогічної і психологічної літератури з проблеми формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку, систематизація педагогічного досвіду використання театру ляльок у виховному процесі та моделювання програми формування соціальних навичок засобами театру ляльок, спостереження за поведінкою та взаємодією дітей у театралізованій діяльності, анкетування вихователів і батьків, бесіди з дітьми, проведення експериментальної програми з формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок.

Теоретичне значення роботи полягає в обґрунтуванні можливостей використання театру ляльок як ефективного засобу формування соціальних

навичок у дітей дошкільного віку.

Практичне значення роботи полягає розробці програми формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок, що може бути використана у практичній діяльності педагогів дошкільних закладів, керівників гуртків театрального мистецтва, соціальних педагогів і психологів для розвитку соціальної компетентності дітей.

Галузь використання: у закладах дошкільної освіти, центрах дитячої та юнацької творчості, інклюзивно-ресурсних центрах, закладах соціально-педагогічної підтримки сімей та дітей, у гуртках театру ляльок, студіях театрального мистецтва, у театралізованій діяльності дошкільних закладів та культурно-освітніх установ.

СОЦІАЛЬНІ НАВИЧКИ, ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК, ТЕАТР ЛЯЛЬОК

SUMMARY

Kushanyna Yu.V. Formation of Social Skills in Preschool Children by Means of Puppet Theater

The thesis consists of an introduction, two parts, conclusions, a list of references (118 items), and three appendices on three pages. The thesis is 80 pages long, 58 of which are the main text. There are 16 tables. The qualifying work gives a theoretical survey of formation of social skills in preschool children through puppet theater.

The research object: the process of developing social skills in preschool children through puppet theater.

The research subject: content, forms and methods of forming social skills in preschool children using puppet theater.

The research purpose: to theoretically justify the program for developing social skills in preschool children through puppet theater.

The research tasks are:

1) reveal the essence and content of the formation of social skills in an individual;

2) to reveal domestic and foreign experience in developing social skills in preschool children through puppet theater;

3) identify age-specific characteristics of development and education in preschool children;

4) theoretically substantiate the methodology for developing social skills in preschool children through puppet theater;

Research methods: theoretical analysis of sources, systematization, generalization, comparison, synthesis, questionnaire.

Part 1 «Theoretical foundations of social skills development in preschool children through puppet theater». While working on the first chapter, we focused on the theoretical justification of the methodology. We defined: the essence and content

of social skills development in individuals; domestic and foreign experience in developing social skills in preschool children through puppet theater; age-specific features of child development and education; theoretical justification of the methodology for developing social skills in preschool children through puppet theater.

Part 2 «Formation of social skills in preschool children through puppet theater». The second chapter analyzes the process of forming social skills in children, develops and implements an experimental pedagogical program using puppet theater to develop children's communicative, emotional, and social competencies.

Keywords: social skills, preschool children, formation of social skills, puppet theatre.

ЗМІСТ

Вступ……..……..……..……..……..……..……..……..……..... 9
Розділ 1. Теоретичні основи формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок…..…… 13
1.1. Сутність та зміст формування соціальних навичок у особистості ..….. 13
1.2. Вітчизняний та закордонний досвід формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок ……...…..……..… 17
1.3. Вікові особливості розвитку та виховання у дітей дошкільного віку.... 25
Розділ 2. Формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок ……..…….. 36
2.1. Методика дослідження соціальних навичок у дітей дошкільного віку... 36
2.2. Програма формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок …… 49
Висновки…….…. 62
Список використаних джерел……... 67
Додатки……..…..…. 78

ВСТУП

У сучасному суспільстві розвиток соціальних компетентностей у дітей дошкільного віку набуває особливого значення. Цей період характеризується високою чутливістю до соціальної взаємодії, формуванням комунікативних навичок, здатності до співпраці, прояву емпатії та саморегуляції. Соціальні уміння, які дитина засвоює в дошкільному віці, стають базою для подальшого особистісного та соціального розвитку, а також визначають рівень успішної адаптації у різних соціальних середовищах.

Нормативно-правові документи, що регулюють сферу дошкільної освіти в Україні, охоплюють Закон України «Про дошкільну освіту», який визначає правові, соціально-економічні й організаційні засади функціонування дошкільної освіти та спрямований на створення умов для гармонійного розвитку особистості дитини, Конвенцію ООН про права дитини, що гарантує право на освіту й гру та підтверджує важливість використання педагогічних засобів, зокрема театру ляльок, а також Базовий компонент дошкільної освіти (далі БКДО) – державний стандарт, який визначає вимоги до рівня розвиненості та вихованості дитини й наголошує на розвитку творчих здібностей, високої чутливості до соціальної взаємодії, формуванні комунікативних навичок, здатності до співпраці, прояву емпатії та саморегуляції, що забезпечується через обов’язкові освітні напрями, включно із соціально-комунікативним розвитком.

На основі БКДО деталізація використання театру ляльок для формування соціальних навичок дітей дошкільного віку міститься в додаткових документах. Реалізуються освітні програми для дітей дошкільного віку. Програма «Дитина», «Впевнений старт» які містять конкретні методичні вказівки та зміст роботи з дітьми, де театралізована діяльність є одним із засобів соціалізації. Також інструктивно-методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України, щорічні листи МОН щодо організації освітнього процесу в закладах дошкільної

освіти, які можуть містити роз'яснення щодо використання різних видів діяльності, включаючи театр ляльок.

Театралізована діяльність (зокрема, театр ляльок) віднесена до ігрової компетентності як один із видів самодіяльних вільних ігор та ігор-драматизацій, організованих з ініціативи дорослих. Вона розглядається як важливий засіб набуття дитиною особистого досвіду в різних видах діяльності, що є ключовим шляхом становлення формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок.

Використання театру ляльок як засобу формування соціальних навичок у дошкільнят повністю відповідає вимогам чинного законодавства та державних стандартів, які передбачають використання різноманітних ігрових та творчих методів для гармонійного розвитку дитини.

Важливий внесок у розвиток теорії та практики дошкільної освіти зробили І. Звєрєва, Н. Лавриченко, Т. Кравченко, І. Рогальська, С. Савченко, С. Харченко, Т. Алєксєєнко, О. Безпалько. Їхні дослідження поглиблюють наукове розуміння процесів соціалізації, виховання моральних якостей та формування соціальних навичок у дітей.

Дослідження І. Беха були присвячені моральному розвитку особистості, формуванню ціннісних орієнтацій та соціальної компетентності дітей. Видатний український педагог В. Сухомлинський значну увагу приділяв формуванню навичок взаємодії в колективі, розвитку емпатії та соціальної відповідальності, зокрема через казки, оповідання та працю в природі

Сучасні українські дослідники І. Барановська, О. Демченко, Я. Савченко вивчали театральні методики як ефективний засіб розвитку soft skills у дітей (навички комунікації, співпраці, емоційного інтелекту та саморегуляції). Фахівці О. Кононко, А. Богуш, Н. Гавриш досліджували формування життєвої компетентності та соціально-комунікативних умінь дошкільників через ігрову, пізнавальну та театралізовану діяльність, зокрема театру ляльок, спрямовану на розвиток здатності до співпраці, висловлення емоцій та налагодження позитивної взаємодії з ровесниками.

На сьогодні існує нагальна потреба у розвитку соціальних навичок у дітей дошкільного віку, що можливо через використання ефективних педагогічних технологій, зокрема театру ляльок. Важливу роль у цьому процесі відіграють заклади дошкільної освіти, освітні програми та методичні рекомендації, які забезпечують організацію театралізованої діяльності як засобу соціалізації дітей. В умовах сучасного розвитку дошкільної освіти та підвищення вимог до формування життєвої компетентності дітей важливо більш детально дослідити особливості використання театру ляльок у соціально-педагогічній практиці, що свідчить про актуальність теми нашого дослідження «**Формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок»**.

Об'єктом дослідження є процес формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок.

Предметом дослідження є зміст, форми та методи формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку за допомогою театру ляльок.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати програму формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок.

Завдання дослідження:

1) розкрити сутність та зміст формування соціальних навичок у особистості;

2) розкрити вітчизняний і закордонний досвід формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок;

3) визначити вікові особливості розвитку та виховання у дітей дошкільного віку;

4) теоретично обґрунтувати програму формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобом театру ляльок.

Методи дослідження: теоретичний аналіз, порівняння та узагальнення науково-педагогічної і психологічної літератури з проблеми формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку, систематизація педагогічного досвіду використання театру ляльок у виховному процесі та моделювання технології формування соціальних навичок засобами театру ляльок,

спостереження за поведінкою та взаємодією дітей у театралізованій діяльності, анкетування вихователів і батьків, бесіди з дітьми, проведення експериментальної педагогічної програми з формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок.

Теоретичне значення роботи полягає в обґрунтуванні можливостей використання театру ляльок як ефективного засобу формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку, у розкритті сутності цього процесу та уточненні його змісту, структурних компонентів і механізмів розвитку соціальної компетентності в дітей дошкільного віку.

Практичне значення роботи полягає у розробці програми формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок, що може бути використана у практичній діяльності педагогів дошкільних закладів, керівників гуртків театрального мистецтва, соціальних педагогів і психологів для розвитку соціальної компетентності дітей.

Галузь використання: закладах дошкільної освіти, центрах дитячої та юнацької творчості, інклюзивно-ресурсних центрах, закладах соціально-педагогічної підтримки сімей та дітей, у гуртках театру ляльок, студіях театрального мистецтва, у театралізованій діяльності дошкільних закладів та культурно-освітніх установ.

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРУ ЛЯЛЬОК

1.1. Сутність та зміст формування соціальних навичок у особистості

Щоб глибше проаналізувати процес формування соціальних навичок у особистості, передусім слід уточнити зміст і сутність ключових понять, зокрема «соціальні навички» та «формування соціальних навичок».

Поняття «навички» у словнику психологічних термінів розглядається таке його визначення: «навичка – дія, сформована шляхом повторення, яке характеризується високим ступенем засвоєння і відсутністю поелементної свідомої регуляції і контролю [66].

У підручнику з психології, автором якого є професор психологічних наук Г. Костюк, є таке визначення поняття «навички». Навички – компоненти вмінь, які вдосконалюються шляхом багаторазових вправ і виявляються в автоматизованому виконанні дій [43, с. 6].

Навичка є усталеним і автоматизованим складовим моментом уміння виконувати певну діяльність, яке включає звичайно цілий комплекс навичок [69]. Т. Прищепа трактує навичку як дію, яку людина виконує не замислюючись, без контроля свідомості. На думку автора, навичка – це дія, яку людина може виконувати легко, автоматично, не замислюючись, зосередившись на чомусь іншому, а не на самій дії.

Навички – компоненти вмінь, які вдосконалюються шляхом багаторазових вправ і виявляються в автоматизованому виконанні дій. На нашу думку, коли дитина виконує якусь дію, для подальшого формування соціальних навичок, то вона робить це цілком свідомо. Тому вважаємо, що Г. Костюк дав більш точне визначення поняттю «навички» [43].

На основі наведених визначень можна стверджувати, що соціальні

навички являють собою види поведінки, які особистість засвоює та набуває через взаємодію з іншими людьми.

Формування соціальних навичок – це процес засвоєння людиною способів дій, які були вироблені іншими людьми. Цей процес передбачає визначення його складових та оволодіння операціями таким чином, щоб досягти високих результатів через вдосконалення та закріплення взаємозв'язків між компонентами, їх автоматизацію та готовність до відтворення. На розвиток навичок впливають такі чинники, як мотивація, навчання, поступовий прогрес у засвоєнні, систематичні вправи та підкріплення.

Формування навичок – це процес, який досягається шляхом виконання вправ, цілеспрямованих спеціально організованих дій, що повторюються. У процесі формування навичок дії вдосконалюються і закріплюються завдяки вправам [67].

Навички є невід'ємною частиною будь-якої діяльності особистості. Їх класифікують за видами залежно від змісту діяльності та тих потреб, які задовольняються через її виконання. У зв'язку з цим виділяють навички та вміння самообслуговування, мовні, розумові, мистецькі, спортивні тощо. До навичок самообслуговування належать уміння задовольняти органічні потреби та виконувати різні гігієнічні процедури. Мовні навички є складовою мовлення особистості та спрямовані на задоволення потреби в спілкуванні з іншими людьми й обміні думками. Розумові навички проявляються у виконанні різних видів розумової діяльності, таких як запам'ятовування матеріалу або виконання різних завдань.

Існує ще одне поняття, яке дуже тісно пов'язане з поняттям «формування соціальних навичок». Соціалізація – процес і результат засвоєння і активного відтворення індивідом соціального досвіду, який здійснюється у процесі спілкування і діяльності [58].

Соціалізація є процесом, у якому особистість поступово засвоює соціальні норми та цінності, що забезпечують її повноцінну участь у житті суспільства.

На думку О. Кононко, соціалізація – процес впливу соціальних умов на життєдіяльність індивіда з метою включення його в якості дієздатного суб'єкта в систему суспільних відношень [41].

Соціалізація водночас є процесом оволодіння навичками соціальної взаємодії та процесом культурної адаптації. Вона дає особистості можливість набувати необхідні знання та вміння для ефективного життя в суспільстві, яке її виховує. Для цього індивід має засвоїти певні правила поведінки, прийняті в його соціальній групі, та опанувати соціальні навички, характерні для цієї спільноти.

Соціальні навички є фундаментом соціалізації. Недостатній розвиток цих навичок ускладнює процес соціалізації та може призвести до дезадаптації особистості.

Соціальні навички визначають розвиток соціальної компетентності особистості дошкільника. Хоча говорити про повну соціальну компетентність у цьому віці ще рано, соціально-педагогічну роботу слід спрямовувати на її формування, що здійснюється через розвиток і вдосконалення соціальних навичок.

Вчені В. Омельяненко та А. Кузьминський зауважують, що навички формуються за допомогою вправ і привчання [58].

Вправи є методом виховання, що передбачає систематичне, організоване та повторюване виконання певних дій з метою їх засвоєння, підвищення ефективності та розвитку вмінь і навичок. Вони покликані залучати дитину до конкретної діяльності, яка має значення в її повсякденному житті, при цьому це не повинно бути формальним повторенням. Для ефективного формування умінь і навичок доцільно постійно знаходити нові та різноманітні сфери діяльності для особистості.

Метод привчання передбачає організацію систематичного та регулярного виконання дітьми певних дій з елементами обов'язковості, з метою формування конкретних звичок у поведінці. Цей метод вимагає певного часу та здійснюється під контролем дорослого, який демонструє правильне виконання

дій і забезпечує їх закріплення через спостереження та корекцію. При застосуванні методу привчання не завжди доцільно ставити завдання відкрито.

Методи вправ і привчання тісно пов’язані, оскільки обидва спрямовані на засвоєння дітьми соціального досвіду та розвитку вмінь і навичок у певній сфері соціальної діяльності. Особистість швидше засвоює норми та правила поведінки в тому середовищі, де вона активно діє. Проте, як зазначає А. Кузьминський, у конкретній соціальній діяльності діти часто стикаються з труднощами через недостатній рівень умінь і навичок. Тому у вихованні та навчанні необхідно застосовувати систему доцільних вправ. При цьому важливо створювати різноманітні виховні ситуації, які можуть мати конкретний життєвий сенс або бути ігровими, адже почуття сміливості неможливо виховати лише через заучування поняття «сміливість». Потрібна організація системи вправ, спрямованих на подолання внутрішніх бар’єрів страху та обмежень у конкретних ситуаціях [58].

Серед аспектів життя дитини дошкільного віку, які потребують активного розвитку соціальних навичок, виділяють: спілкування та дружбу, культуру почуттів і емоцій, а також співпрацю, доброту та турботу.

Аналіз наукових джерел свідчить, що розвиток соціальних навичок є важливою передумовою формування соціальної компетентності особистості дитини дошкільного віку. Соціальна компетентність у свою чергу є однією з ключових цілей сучасної дошкільної освіти, адже вона визначає успішність дитини в повсякденному житті, сприяє інтеграції в соціальне середовище, дозволяє не лише адаптуватися, а й активно впливати на події, освоювати соціальні ролі та змінювати навколишню дійсність і себе самого.

Сформована соціальна компетентність характеризує дитину дошкільного віку як відкриту до соціуму особистість, що володіє навичками соціальної поведінки, готовністю сприймати соціальну інформацію та бажанням пізнавати навколишній світ. Соціальні стратегії, засвоєні в дошкільному віці, можуть стати фундаментом для розвитку повноцінної особистості. Тому важливо організовувати цілеспрямовану роботу з формування ефективних поведінкових

стратегій, а розвиток соціальної компетентності дошкільника має стати пріоритетним напрямом виховної діяльності.

Отже, ми визначили, що соціальні навички – це уміння ефективно спілкуватися з іншими, здатність до співпраці та взаємодії у групі, дотримання соціальних норм і правил поведінки, прояв емоційної культури, турботи та доброти, а також готовність допомагати, враховувати потреби інших та адаптуватися до соціального середовища. Процес формування соціальних навичок передбачає засвоєння способів дій, вироблених іншими людьми, регулярне повторення та вдосконалення дій через систематичні вправи та метод привчання, автоматизацію виконання дій та закріплення взаємозв'язків між компонентами навички, розвиток готовності застосовувати навички у різних життєвих і соціальних ситуаціях, а також вплив мотивації, активної участі, підкріплення та поступового прогресу у навчанні. Сформовані соціальні навички є фундаментом соціальної компетентності і забезпечують успішну соціалізацію особистості. Вони включають ті уміння, що дозволяють особистості успішно взаємодіяти з дорослими, однолітками та навколишнім світом загалом. Рівень сформованості соціальних навичок безпосередньо впливає на процес соціалізації, чим вищий рівень цих навичок, тим успішнішою буде соціальна адаптація дитини, а їх відсутність може призводити до дезадаптації та гальмування розвитку.

1.2. Вітчизняний та закордонний досвід формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок

Формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку є однією з найважливіших складових їх гармонійного розвитку та успішної інтеграції у суспільство. Соціальні компетенції включають вміння встановлювати контакти, співпрацювати з однолітками та дорослими, проявляти емпатію та регулювати власну поведінку у колективі. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки

все більше уваги приділяється інтерактивним і творчим методам виховання, серед яких особливе місце займає театр ляльок.

Театральні технології забезпечують дітям безпечний простір для вираження емоцій, освоєння соціальних ролей та моделювання реальних життєвих ситуацій. Використання театру ляльок стимулює розвиток комунікативних навичок, соціальної взаємодії, творчого мислення та самовираження. Аналіз вітчизняного та закордонного досвіду показує, що інтеграція театральних методик у систему дошкільної освіти значно підвищує ефективність формування соціальних компетенцій, сприяє розвитку емоційної сфери та підтримує мотивацію дітей до активної взаємодії з навколишнім середовищем.

Вітчизняний досвід формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку через театр ляльок має тривалу історію та багате практичне підґрунтя. Розвиток театралізованих методик в Україні особливо активізувався у радянський період, коли у дошкільних закладах широко застосовувалися ігрові та сценічні форми роботи для розвитку таких важливих соціальних компетенцій, як співпраця, емпатія та комунікативна компетентність. У багатьох дитячих садках використовуються казкові постановки та лялькові театри, що дозволяє малюкам імітувати реальні життєві ситуації, навчатися взаємодії з однолітками та дорослими, а також розвивати емоційну чуйність. Тематичні спектаклі акцентують увагу на цінностях дружби, солідарності та взаєморозуміння, сприяючи формуванню позитивного ставлення до соціальних ролей і норм, а також розвитку морально-вольових якостей.

В українській педагогічній практиці значну роль відіграє інтеграція театралізованих методик у програми дошкільної освіти, що відображено у державних стандартах та методичних рекомендаціях. Застосовуються різноманітні форми роботи такі як діяльні ігри, спектаклі, рольові вправи та розігрування соціальних ситуацій, які допомагають дітям навчитися співпереживати, вирішувати конфлікти та розвивати підтримуючі стосунки з однолітками. Важливою рисою таких підходів є системність і адаптивність, що

дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожної дитини. Окрім того, активно застосовуються інтерактивні технології, спрямовані на активізацію емоційної сфери та формування позитивного ставлення до колективу.

Базовий компонент дошкільної освіти (далі БКДО) визначає вимоги до змісту та результатів дошкільної освіти. У цьому компоненті театралізована діяльність не виділена в окрему освітню лінію, але є невід'ємною складовою інших ключових напрямів. [7]

Освітній напрям «Ігрова компетентність» показує, що театралізована діяльність включена до переліку самодіяльних вільних ігор (ігри-драматизації, режисерські ігри) та ігор, організованих дорослими з метою дозвілля (драматизації, хороводи). Це підкреслює її важливість як природного для дитини способу розвитку та соціалізації. «Дитина у світі мистецтва» в цьому напряму визначено завдання з формування мистецько-творчої компетентності, яка передбачає здатність дитини реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал, що безпосередньо стосується театрального мистецтва. «Соціально-комунікативна компетентність» опосередкована через театралізовану діяльність, відбувається формування навичок спілкування, взаємодії, розуміння емоцій, що є ключовими для соціалізації.

На основі БКДО розробили конкретні освітні програми, що рекомендовані Міністерством освіти і науки України. Вони деталізують методику та зміст роботи:

- освітня програма для дітей віком від 2 до 7 років «Дитина» містить конкретні розділи та завдання щодо організації театралізованої діяльності, ігор-драматизацій, використання різних видів театрів (пальчиковий, настільний, лялькoвий тощо) для всебічного розвитку дітей, включаючи соціальні навички;

- комплексна освітня програма «Впевнений старт» містить рекомендації щодо використання ігрових та творчих методів, які сприяють соціально-емоційному розвитку дошкільників.

Міністерство освіти і науки України щорічно видає інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в закладах

дошкільної освіти. Ці документи містять актуальні роз'яснення та поради, які також підтверджують важливість інтеграції різноманітних видів діяльності, включаючи театралізовані методики, для досягнення цілей БКДО. У цих рекомендаціях часто наголошується на необхідності створення безпечного, здорового та інклюзивного освітнього середовища, де гра та творчість, зокрема театр ляльок, є ефективними засобами розвитку комунікативних та соціальних навичок, подолання агресії та налагодження взаємодії [34].

Використання театру ляльок як засобу формування соціальних навичок повністю відповідає сучасній українській педагогічній практиці та закріплено на державному рівні через Базовий компонент дошкільної освіти та супутні методичні матеріали.

Питання формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок в Україні розглядали як відомі педагоги минулого, так і низка сучасних науковців.

Т. Доронова, М. Маханева, Н. Пасічник, І. Товма згадуються як науковці, що розкривали шляхи, методи і прийоми використання засобів лялькового театру у навчально-виховному середовищі закладу дошкільної освіти. Ці науковці підтверджують, що вітчизняний досвід використання театру ляльок у дошкіллі має значний потенціал для вирішення завдань соціалізації, допомагаючи дітям висловлювати свої думки та емоції, долати сором'язливість, вчитися працювати в колективі та опановувати соціальні ролі.

Питання використання театру ляльок для розвитку соціальних навичок у дітей дошкільного віку активно досліджується в різних країнах (Греція, Фінляндія, Хорватія, США, Ізраїль, Туречина).

Дослідники з Греції A. Lenakakis та A. Paroussi вчені активно досліджували використання мистецтва лялькового театру в освіті. У своїх роботах вони розглядали ляльку як засіб, через який діти можуть досліджувати та висловлювати емоції, такі як страх чи радість, що сприяє розумінню ними свого внутрішнього світу та світу інших людей. Вони також вивчали, як лялькoвий театр може використовуватись для роботи з різноманітністю та

інклюзією в освітніх закладах [99; 100; 108].

Дослідники з Фінляндії Tarja Kröger та Anne Nupponen провели літературний огляд на тему використання ляльки як педагогічного інструменту. Вони вивчали комунікативний потенціал ляльки як опосередковуючого засобу у взаємодії між вчителем та дітьми, що допомагає налагоджувати соціальні зв'язки та спілкування [98].

Хорватські дослідники E. Majaron та L. Kroflin відомі діячі в галузі лялькового театру та освіти, що працюють у рамках Комісії Міжнародного союзу діячів лялькових театрів (UNIMA) з питань ляльок в освіті. Вони наголошували на значенні ляльки для розвитку творчого мислення та соціальних навичок [105].

Ізраїльські дослідники Ronit Remer та David Tzuriel зазначали, що заняття з ляльками позитивно впливають на розвиток емоційних та соціальних навичок у дошкільнят [116].

Дослідники з Туреччини Abdulhamit Karademir та співавтори досліджували сприйняття вчителями використання ляльок як педагогічного інструменту. Вони підтвердили, що лялькові вистави допомагають дітям розвивати соціальні навички, такі як робота в команді, слухання, обмін досвідом та відповідальність [107].

Американська відома психологиня та експертка з питань медіа та дитинства Susan Linn писала про терапевтичний та освітній потенціал лялькового театру, зокрема для розкриття емоційного світу дитини.

Jean Piaget відомий як засновник теорії когнітивного розвитку пояснював, як діти сприймають ляльку як живий об'єкт (анімізм) і через цю взаємодію вчаться соціальним правилам.

Все вищезазначене підтверджує, що театр ляльок є універсальним та потужним інструментом для формування широкого спектра соціальних та емоційних навичок у дітей дошкільного віку.

Міжнародний досвід використання театру ляльок для розвитку соціальних навичок у дітей дошкільного віку свідчить про широку

різноманітність підходів та методик, що враховують культурні особливості конкретної країни та забезпечують ефективне формування комунікативних, емоційних і навичок співпраці у дітей. У таких країнах, як Великобританія, Франція, Японія та Німеччина, значну увагу приділяють інтеграції театральних постановок у дошкільну освіту через спеціальні програми, що сприяють розвитку толерантності, емпатії, здатності до співпраці та конструктивного вирішення конфліктів. У Великобританії театр ляльок широко застосовується для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, допомагаючи їм адаптуватися до соціального середовища та покращувати міжособистісні навички. У країнах із розвиненими системами дошкільної освіти популярні інтерактивні театралізовані методики, такі як рольові ігри, імпровізаційні вистави та авторські лялькові постановки, що дають змогу дітям «проживати» різні соціальні ситуації, сприяючи розвитку співчуття, умінню слухати та підтримувати інших, а активне залучення батьків і педагогів забезпечує цілісність та системність процесу формування соціальних навичок через театр ляльок.

У країнах із розвиненою традицією театру ляльок, таких як Німеччина, Франція, Великобританія та Швеція, сформовані глибокі освітні та культурні практики використання театральних технологій для розвитку особистості дітей. Тут застосовують різні форми театру ляльок – від класичних постановок із дерев’яними та паперовими ляльками до сучасних інтерактивних та мультимедійних форматів, велике значення приділяється професійному підходу до створення театральних вистав, що забезпечує розвиток емоційної та соціальної компетентності дошкільнят, особлива увага приділяється використанню театру ляльок для формування комунікативних навичок, емпатії, толерантності та умінь співпрацювати. Впровадження театральних практик у дошкільну освіту ґрунтується на дослідженнях психологів і педагогів, які підтверджують позитивний вплив таких заходів на соціальний розвиток дітей, активно застосовуються інноваційні методики та підходи, що враховують індивідуальні особливості кожної дитини, стимулюють її творчу активність і

бажання спілкуватися, практичний досвід показує, що систематична участь дітей у театральних дійствах сприяє кращому засвоєнню соціальних ролей та розвитку міжособистісних навичок, що надалі позитивно впливає на їхню інтеграцію в суспільство.

Серед міжнародних театральних практик варто відзначити Joe Louis Puppet Theatre у Таїланді, заснований у 1985 році, який зберігає традиційне тайське мистецтво hun lakorn lek, інтерактивні вистави якого сприяють розвитку соціальних навичок через взаємодію з персонажами та формують емпатію та комунікативні вміння, Little Angel Theatre у Великобританії, заснований у 1961 році, який спеціалізується на дитячих виставах із маріонетками та проводить інтерактивні театралізовані заняття, спрямовані на розвиток співпраці, вирішення конфліктів та емоційної виразності, Kenya Institute of Puppet Theatre у Кенії, заснований у 2007 році, що використовує театр ляльок для просвіти та розвитку соціальних навичок дітей та молоді, Thespianz Theatre у Пакистані, заснований у 2005 році, який застосовує театр ляльок та вуличний театр для підвищення обізнаності про соціальні проблеми та розвитку соціальних навичок, а Dragon Dance Theatre у Канаді, заснований у 1976 році, спеціалізується на створенні великих ляльок та театральних вистав, об’єднуючи мистецтво, музику та танець, майстер-класи та участь дітей у виставах якого сприяють розвитку творчих і соціальних навичок, командної роботи та комунікації [90; 96; 103; 115].

У рамках міжнародного досвіду реалізації програм із розвитку соціальних навичок у дітей дошкільного віку через театралізовані методики слід відзначити кілька прикладів, що довели свою ефективність, зокрема у Нідерландах впроваджено програму «Розмовного театру», метою якої є формування комунікативних навичок, розвиток емпатії та здатності до співпраці, де використовуються сценки з сюжетами, що стимулюють емоційне сприйняття та діалогічне мислення, а практичне залучення дітей до створення лялькового спектаклю сприяє розвитку творчих та соціальних компетенцій, у Великобританії діяла програма «Соціальний театр для малюків», орієнтована на

інтеграцію навичок вирішення конфліктів та покращення рівня емпатії через участь у ляльковихпостановках, підготовлених педагогами для дітей із різним рівнем соціальної адаптації, використання мотивувальних сюжетів дозволяє дітям закріплювати навички конструктивного спілкування та терпіння, у Німеччині успішно функціонує проект «Лялькова терапія у педагогіці», який забезпечує високий рівень залучення дітей до активних форм ігор із театральними засобами, створюючи безпечне середовище для прояву емоцій та імітації життєвих ситуацій, що дозволяє здобувати цінні соціальні навички, усі ці програми демонструють важливість системного підходу, що поєднує театралізовану діяльність із цілеспрямованим педагогічним супроводом, забезпечуючи мобілізацію потенціалу дітей для розвитку комунікативних, емоційних та соціальних навичок, а застосування таких програм у різних країнах підтверджує їхню ефективність і дозволяє адаптувати до національних освітніх систем для досягнення найбільш сприятливих результатів у формуванні соціальної компетентності дошкільнят [89; 112; 114].

Отже, формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку через театралізовану діяльність, зокрема театр ляльок, є ефективним засобом розвитку комунікативних, емоційних, творчих та соціальних компетентностей. Театр ляльок створює безпечне середовище для моделювання соціальних ролей, вираження емоцій, взаємодії з однолітками та дорослими, освоєння норм і правил поведінки. Основні напрямки роботи включають розвиток комунікації та мовлення через ігри-драматизації, формування емпатії, соціальної взаємодії та саморегуляції, освоєння соціальних норм і правил колективної поведінки, розвиток творчого мислення та самовираження. Специфіка використання театру ляльок полягає у застосуванні різних видів ляльок та постановок. Поєднанні вільної гри та організованих занять, системності та поступовості у формуванні навичок, адаптації завдань до індивідуальних особливостей дітей, інтеграції театралізованої діяльності у освітні програми та БКДО.

Вітчизняні і міжнародні дослідники підтверджують універсальність та ефективність театру ляльок у розвитку соціальних, емоційних та

комунікативних навичок дітей дошкільного віку. Інтеграція театралізованих методик у систему дошкільної освіти, як в Україні, так і за кордоном, сприяє формуванню соціальної компетентності, емпатії, здатності до співпраці та конструктивного спілкування, що забезпечує успішну соціалізацію дітей і готовність до активної взаємодії у соціальному середовищі.

1.3. Вікові особливості розвитку та виховання у дітей дошкільного віку

Врахування вікових особливостей розвитку та виховання дітей дошкільного віку є ключовою умовою створення сприятливого середовища для їх всебічного зростання. Дошкільний період характеризується значними змінами у фізичній, психічній, соціальній та емоційній сферах, що визначає особливості організації освітньо-виховного процесу. Успішне виховання передбачає урахування індивідуальних потреб і закономірностей розвитку дитини, що забезпечує формування основних життєвих компетенцій та закладає підвалини для подальшого розвитку особистості. Створення таких умов сприяє розвитку самостійності, творчих здібностей, емоційної чутливості та соціальної відповідальності дітей.

Вікові аспекти соціально-психологічного розвитку дошкільника є ключовими для розуміння його психічного розвитку та формування особистості. Кожен з періодів дошкільного віку – молодший, середній і старший – має свої власні особливості та виклики [62].

Вчені М. Савчин, Л. Василенко, Л. Подоляк визначили, що у 4 роки дитина активно досліджує світ навколо себе та вчиться спілкуватися із іншими. Вона починає розвивати власну ідентичність та виражати свої потреби та бажання. У цьому віці важливою є підтримка з боку батьків та вихователів у створенні сприятливого середовища для дитини [62].

У середньому дошкільному віці (5 років) дитина набуває більшої

самостійності та навичок у спілкуванні. Вона активно вивчає світ через гру та експериментування, розвиває соціальні навички та вміння співпрацювати з іншими дітьми [76].

У старшому дошкільному віці (6-7 років) дитина продовжує розвивати свою самостійність та соціальні навички. Вона стає більш свідомою своїх дій та може вже більш осмислено спілкуватися з оточуючими [75].

Усі ці вікові періоди мають велике значення для формування особистості та соціально-психологічного розвитку дитини. Розуміння цих вікових аспектів допомагає вчителям, батькам й іншим дорослим створювати сприятливі умови для розвитку дитини та підтримувати її у її особистісному зростанні (див. таблицю 1.1).

Таблиця 1.1

Особливості розвитку та виховання дітей дошкільного віку

Сфера розвитку	Ключові особливості в дошкільному віці	Завдання виховання
Фізичний розвиток	Інтенсивний ріст, удосконалення великої (ходьба, біг, стрибки) та дрібної (малювання, ліплення) моторики, розвиток координації та балансу. Висока потреба в русі.	Забезпечення достатньої рухової активності, організація рухливих ігор, формування навичок самообслуговування, загартовування, виховання основ здорового способу життя.
Когнітивний (пізнавальний) розвиток	Розвиток мислення (від наочно-дійового до наочно-образного, елементи логічного), уваги (переважно мимовільної), пам’яті, уяви. Активна	Забезпечення достатньої рухової активності, організація рухливих ігор, формування навичок самообслуговування, загартовування, виховання основ здорового способу життя.

Продовження таблиці 1.1

	допитливість, потреба в нових знаннях.	
Емоційний розвиток	Зростання емоційної чутливості, формування здатності до емпатії. Вчаться розуміти та називати емоції (свої та інших), освоюють початкові навички емоційної саморегуляції.	Створення сприятливого емоційного клімату, навчання конструктивним способам вираження емоцій, розвиток емпатії, формування позитивної самооцінки.
Соціальний розвиток	Перехід від індивідуальної гри до спільної, формування навичок спілкування, вміння домовлятися, ділитися, дотримуватися правил. З'являється ієрархія в групі однолітків.	Організація спільної діяльності (ігор, проектів), навчання правил взаємодії та етикету, розвиток навичок розв'язання конфліктів, виховання поваги до інших.

Фізичний розвиток у дошкільному віці є важливою складовою всебічного становлення дитини та формування основ здорового способу життя. У цей період відбувається активне зростання органів і систем організму, удосконалюються рухові навички та розвиваються фізіологічні функції.

Фізичний розвиток – це процес поступових змін у морфологічних та функціональних особливостях організму, що відбувається під впливом

спадковості, умов життя, харчування, рухової активності та виховання. Його основними показниками вважають антропометричні та біометричні дані (зріст, маса тіла, життєва ємність легень, об’єм грудної клітки), розвиток основних рухових умінь (ходьба, біг, стрибки, лазіння, метання тощо), рівень сформованості фізичних якостей (сили, спритності, витривалості, гнучкості, швидкості) та стан постави.

Варто розрізняти поняття «зростання» і «розвиток». Зростання характеризує кількісні зміни організму – збільшення його розмірів і маси, тоді як розвиток відображає якісні перетворення – формування, дозрівання і диференціацію органів та систем. Ці процеси взаємопов’язані, але протікають нерівномірно – у періоди активного росту дещо уповільнюється дозрівання тканин, а під час його сповільнення – інтенсивніше відбувається формування функціональних можливостей організму.

Перший рік життя характеризується переважанням процесів росту: довжина тіла збільшується приблизно на 25 см, а маса – на 7 кг. У наступні роки темпи поступово знижуються: щорічне зростання становить близько 4–5 см, приріст маси – 1,5–2 кг. У ранньому дитинстві швидко вдосконалюється координація рухів, зміцнюється м’язова система, активно формується нервова діяльність, розвивається мовлення та емоційна сфера.

Для дошкільного віку характерне певне уповільнення росту, однак спостерігається активний розвиток фізичної сили, витривалості, координації. Науковці відзначають явище акселерації –прискорення фізичного розвитку дітей сучасного покоління порівняно з попередніми. Серед можливих причин називають зміни в харчуванні, урбанізацію, кліматичні й екологічні фактори, вплив електромагнітних полів, а також генетичні зрушення, зумовлені глобалізацією.

Функціонування дитячого організму тісно пов’язане з умовами навколишнього середовища. Здатність пристосовуватися до зовнішніх впливів визначається реактивністю організму, тобто можливістю змінювати фізіологічні процеси у відповідь на зовнішні стимули. Реактивність

проявляється у захисних реакціях, що допомагають дитині зберегти здоров’я та рівновагу між організмом і середовищем.

Дошкільний період вирізняється високою пластичністю нервової системи, що відкриває значні можливості для педагогічного впливу на фізичний і психічний розвиток дитини. Саме тому важливо забезпечити умови для активної рухової діяльності, оскільки вона є природною потребою дитячого організму. Організована рухова діяльність у дитячому колективі сприяє розвитку емоційної сфери, комунікативних умінь, здатності до співпраці. Використання яскравих фізкультурних посібників, іграшок та інвентарю стимулює інтерес дітей до занять, розвиває естетичний смак і позитивне ставлення до активності.

Фізичне виховання у дошкільному віці забезпечує не лише зміцнення здоров’я, але й створює фундамент для всебічного розвитку особистості дитини.

На думку сучасних українських учених Т. Поніманської, О. Кононко, С. Ладивір, когнітивний розвиток дитини дошкільного віку є багатовимірним процесом, що охоплює становлення мислення, уваги, пам’яті, уяви, мовлення та пізнавальної активності. Учені підкреслюють, що інтелектуальний розвиток у цей віковий період нерозривно пов’язаний з активною взаємодією дитини з предметним середовищем, дорослими та однолітками, а також із залученням до різних видів ігрової та дослідницької діяльності.

У працях Т. Поніманської [63] наголошується, що важливою особливістю когнітивного розвитку дитини дошкільного віку є перехід від наочно-дійових форм мислення до наочно-образних. Саме у цей період формується здатність встановлювати прості причинно-наслідкові зв’язки та аналізувати властивості предметів. Науковиця підкреслює, що провідною рушійною силою дитячого пізнання є допитливість, яка стимулює прагнення ставити запитання, шукати пояснення та відкривати нову інформацію.

О. Кононко [42] розглядає когнітивний розвиток через сенсорний досвід, становлення регулятивних функцій та розвиток пізнавальної самостійності.

Учена наголошує, що природна потреба дитини експериментувати, пробувати різні способи дії та самостійно шукати розв’язання пізнавальних задач визначає динаміку інтелектуального розвитку. На її думку, важливо створити таке розвивальне середовище, яке підтримує дослідницьку активність та інтелектуальну ініціативу дитини дошкільного віку.

Українська вчена С. Ладивір [47] особливо підкреслює значення гри як провідної діяльності дошкільного періоду. Науковиця доводить, що сюжетно-рольова, конструктивна та дослідницька гра забезпечують розвиток ключових когнітивних характеристик: довільної уваги, уяви, мислення та елементарних логічних операцій – класифікації, узагальнення, співвіднесення. Саме в грі дитина вчиться планувати, аналізувати ситуації та моделювати різні способи розв’язання завдань.

Узагальнюючи погляди цих українських учених, можна стверджувати, що когнітивний розвиток дитини дошкільного віку зумовлюється її дослідницькою активністю та природною допитливістю, сенсорним досвідом і різноманітністю взаємодій з предметним середовищем, емоційно-позитивною та змістовною взаємодією з дорослим, ігровою діяльністю як провідною умовою становлення мислення й уваги, а також зростанням самостійності та ініціативності, що проявляються у ситуаціях вибору, експериментування та творчого пошуку.

Емоційний розвиток дитини дошкільного віку є складним і багатогранним процесом, який тісно пов’язаний із формуванням особистості та соціально-психологічних навичок. Інтенсивний розвиток особистості на цьому етапі супроводжується глибокими змінами у емоційній сфері. Якщо у ранньому дитинстві емоції зумовлювалися безпосереднім впливом оточуючих, то в дошкільному віці вони починають опосередковуватися ставленням дитини до навколишніх явищ і подій.

Сучасні українські дослідники Н. Ваганова, Л. Терещенко, І. Карабаєва, О. Малихіна, Т. Дуткевич підкреслюють, що емоційний розвиток дошкільника визначає його здатність розпізнавати, усвідомлювати та регулювати власні емоційні стани, а також проявляти чуйність і співпереживання до оточуючих.

Вчена Н. Ваганова [17] наголошує, що розвиток сприйняття та чуттєвої чутливості формує основу для подальшого емоційного і пізнавального розвитку дитини. Творча активність у грі та дослідженні середовища сприяє формуванню емоційної саморегуляції та розвитку творчих здібностей.

Емоційний розвиток дошкільника пов’язаний, насамперед, з появою в нього нових інтересів, мотивів і потреб. Інтенсивно починають розвиватися соціальні емоції і моральні почуття. Зміни в емоційній сфері пов’язані з розвитком не тільки мотиваційної, але і пізнавальної сфери особистості, самосвідомості [30].

З появою опосередкованості емоційні реакції дітей стають більш усвідомленими, керованими та узагальненими. Дитина поступово вчиться стримувати небажані емоції та скеровувати їх відповідно до соціальних норм і очікувань дорослих. Поступово формуються почуття морального та етичного характеру: орієнтація на «добре» і «погано», «можна» і «не можна», коли бажання «хочу» поступається «потрібно».

Дослідники зазначають, що саме у дошкільному віці формується здатність до подолання емоційних імпульсів, коли дитина починає усвідомлювати, що певні дії можуть викликати реакцію оточуючих і, відповідно, адаптувати свою поведінку. Таке формування емоційної саморегуляції є базою для соціальної адаптації та розвитку моральних почуттів у подальшому житті.

Ігрова діяльність виступає одним із ключових чинників емоційного розвитку. О. Малихіна [50] підкреслює, що сюжетно-рольова та дослідницька гра дозволяє дитині моделювати взаємини, розвивати емпатію та соціальні навички, а також керувати власними емоціями. У процесі гри дитина вчиться стримувати бурхливі прояви емоцій, освоює експресивні засоби вираження – міміку, пантоміміку, жести, інтонації – і, одночасно, розуміє емоції інших.

Сюжетно-рольова гра створює ситуації, в яких дитина практикує співчуття та турботу про інших. Під час ігрової діяльності дошкільник навчається розуміти потреби інших, співпереживати їхнім емоціям, брати на

себе обов’язки та контролювати власні емоційні реакції. Це сприяє розвитку внутрішньої дисципліни, емоційної стійкості та формуванню соціально важливих навичок взаємодії з оточуючими.

У дошкільному віці відбувається розвиток вищих почуттів, таких як моральні, естетичні та пізнавальні. Моральні почуття проявляються у переживаннях щодо власних дій та дій оточуючих, формуванні почуття обов’язку, самоповаги та відповідальності. Естетичні почуття пов’язані зі сприйняттям краси, взаємодією з естетичними цінностями, музикою, малюванням та художньою діяльністю. Пізнавальні почуття виникають під час дослідження навколишнього світу, відкриттів та пізнавальної активності.

Н. Ваганова [17] зазначає, що розвиток творчої активності та сприйняття нових явищ стимулює формування радісних, захоплених та допитливих емоцій, які стають внутрішньою мотивацією для пізнавальної діяльності. Емоційний розвиток не відокремлений від когнітивного і творчого розвитку дитини, а взаємопов’язаний із загальною активністю та дослідницькою поведінкою.

Емоції дошкільника тісно взаємопов’язані з соціальною взаємодією. Дитина розвиває здатність співчувати, підтримувати, допомагати одноліткам та дорослим. Вона вчиться передбачати реакцію інших, що стимулює розвиток моральної та етичної свідомості. Через спільну діяльність та співпрацю дитина отримує цінний досвід управління емоціями, взаємопідтримки та конструктивного реагування у різних соціальних ситуаціях.

На основі досліджень українських вчених можна стверджувати, що емоційний розвиток дитини дошкільного віку є багатовимірним процесом, який включає кілька ключових аспектів. Він поєднує формування емоційної саморегуляції, розвиток емпатії та моральних почуттів, інтеграцію пізнавальної та творчої активності. По-перше, важливим компонентом є усвідомлення та керування власними емоціями, що передбачає розвиток саморегуляції, контроль імпульсів та формування довільності поведінки. По-друге, дитина розвиває здатність співчувати та бути чутливою до переживань інших, проявляючи турботу, взаємодопомогу та вміння розпізнавати емоційні стани

оточуючих. По-третє, дошкільник освоює експресивні засоби вираження емоцій – міміку, пантоміміку, жести, інтонації, усмішку та рухи, що дозволяє йому адекватно демонструвати власні переживання. Крім того, інтеграція емоційного та пізнавального розвитку стимулює мотивацію через цікавість, пізнавальну та творчу діяльність. Нарешті, у дошкільному віці формується усвідомлення моральних, естетичних та пізнавальних почуттів, що проявляється у засвоєнні етичних норм, сприйнятті краси та захопленні відкриттям і пізнанням навколишнього світу. Педагогічна підтримка, сюжетно-рольова гра та дослідницька діяльність створюють сприятливі умови для розвитку емоційної сфери, яка стає базою для майбутньої соціальної адаптації, навчання та самореалізації дитини.

Соціальний розвиток дитини дошкільного віку є багатовимірним процесом формування здатності взаємодіяти з навколишнім соціумом, засвоювати соціальні норми, правила поведінки та етичні цінності, а також розвивати навички співпраці, комунікації та саморегуляції. Цей процес відбувається через взаємодію з дорослими, однолітками та соціальним середовищем у цілому. У сучасній педагогічній науці соціальний розвиток розглядається як основа для майбутньої соціальної адаптації та формування соціальної компетентності особистості.

Загальні питання соціалізації досліджували Н. Заверико, І. Звєрєва, С. Харченко Г. Костюк, Н. Дембицька, В. Москаленко, які розглядали соціалізацію як процес засвоєння соціальних норм, ролей і цінностей.

Дослідження сутності соціалізації, її чинників та соціального становлення особистості проводили О. Безпалько, С. Харченко, І. Рогальська, які підкреслювали, що дошкільник активно входить у соціум через спілкування з дорослими та ровесниками, набуваючи соціального досвіду і формуючи власне «Я».

Етапи становлення дитини як члена соціуму досліджували О. Глоба, В. Засенко, А. Кравченко, І. Татьянчикова, О. Хохліна. Вони показали, що на дошкільному етапі відбувається формування базових соціальних навичок,

взаємодії з дорослими, ігрового спілкування з однолітками, засвоєння соціальних правил і норм.

Н. Кубата, І. Айзенбарт, О. Мельник зазначали що соціальна ситуація розвитку дошкільника характеризується тим, що коло спілкування значно розширюється, а взаємодія з дорослими набуває нових форм пізнавально-наслідувальної діяльності та активного запитання дорослому. Гра виступає головним засобом соціалізації. Дитина відтворює у грі соціальні ролі, вчиться співпрацювати, задовольняє потребу у взаємодії з дорослими та ровесниками.

Л. Венгер, О. Кононко зазначили що залучення до соціального життя сприяє розвитку особистості дошкільника, формує соціальну компетентність та автономність. Цей процес стимулюють педагоги, сім’я та соціальне оточення, що забезпечує активне засвоєння соціокультурного досвіду.

Отже, соціальний розвиток дитини дошкільного віку включає засвоєння норм, правил та моделей поведінки, формування автономності та самостійності, розвиток соціальної компетентності та емпатії, а також освоєння соціального простору через гру та взаємодію з ровесниками й дорослими. Дошкільний вік є періодом активного та всебічного розвитку дитини, коли формуються ключові фізичні, когнітивні, емоційні та соціальні якості. Фізичний розвиток забезпечує зміцнення організму, розвиток рухових навичок, сили, спритності та координації, що є основою для активної діяльності та здорового способу життя. Когнітивний розвиток включає становлення мислення, уваги, пам’яті, уяви, мовлення та пізнавальної активності, а ігрова та дослідницька діяльність сприяє розвитку самостійності та творчих здібностей.

Емоційний розвиток дошкільника проявляється у формуванні здатності усвідомлювати та регулювати власні емоції, проявляти емпатію, моральні почуття, турботу та соціальні навички. Соціальний розвиток включає засвоєння норм, правил та моделей поведінки, розвиток автономності, самостійності, соціальної компетентності та взаємодії з дорослими і ровесниками. Гра виступає основним засобом засвоєння соціального досвіду та розвитку навичок співпраці, комунікації й саморегуляції.

Отже, дошкільний вік є фундаментальним періодом формування гармонійної, соціально компетентної, самостійної та адаптивної особистості, здатної активно взаємодіяти з навколишнім середовищем, приймати соціальні правила та цінності, а також проявляти творчість і ініціативність у різних сферах діяльності.

РОЗДІЛ 2
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРУ ЛЯЛЬОК

2.1. Методика дослідження соціальних навичок у дітей дошкільного віку

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю пошуку ефективних педагогічних засобів розвитку соціальних навичок у дітей дошкільного віку. Саме у цей період закладаються основи комунікативної компетентності, формуються навички емоційної регуляції та співпраці з іншими людьми. Від рівня розвитку соціальних умінь залежить успішність подальшої соціалізації дитини, її адаптація у шкільному колективі та суспільстві загалом.

Одним із дієвих засобів формування соціальних навичок є театр ляльок. Його педагогічний потенціал полягає у створенні мотивуючого, інтерактивного та емоційно насиченого середовища, що забезпечує розвиток комунікативних умінь, емоційної чуйності та здатності до співпереживання. Театралізована діяльність з використанням ляльок має глибокі історико-культурні корені, що підкреслює її значущість у вихованні дітей та робить цей метод природним і близьким для дошкільнят.

Метою дослідження була діагностика соціальних навичок дітей дошкільного віку. Для цього було визначено рівень сформованості ключових соціальних умінь на констатувальному етапі, зокрема здатності до співпраці, емпатії, дотримання правил та конструктивного вирішення конфліктів. Отримані дані дозволяють визначити тенденції прояву соціальних навичок у дітей та підготувати основу для подальшого цілеспрямованого розвитку цих умінь.

Методика дослідження ґрунтується на комплексному підході, який поєднує спостереження за поведінкою дітей, анкета для вихователів і батьків

(див. Додаток А, Додаток Б), застосування спеціальних тестових завдань (див. Додаток В) та аналіз результатів театралізованої діяльності. Особлива увага приділяється створенню та використанню сценаріїв із ляльками, які моделюють різні соціальні ситуації. Це дозволяє діагностувати рівень сформованості соціальних умінь у дітей та водночас виступає засобом їхнього розвитку.

Методологічний інструментарій дає змогу отримати цілісне уявлення про зміни у поведінкових і комунікативних проявах дошкільників у процесі експерименту.

Застосування театру ляльок у педагогічному процесі розглядається як ефективна технологія формування соціальних компетентностей у дітей дошкільного віку. Проведена експериментальна педагогічна програма спрямована на перевірку результативності цього підходу, що дозволить обґрунтувати її доцільність та визначити практичні рекомендації для роботи з дітьми.

Вибірка дослідження включала дітей дошкільного віку від 4 до 6 років у загальній кількості 20 осіб. Дослідження проводилось на базі закладу дошкільної освіти м. Запоріжжя № 291 «Сонечко», де було створено умови для проведення спостережень та діагностичних процедур. Усі діти брали участь у констатувальному етапі дослідження, під час якого фіксувалися прояви соціальних навичок, таких як співпраця, емпатія, дотримання правил та здатність конструктивно вирішувати конфлікти.

Під час дослідження діти були ознайомлені з основами театральної діяльності, правилами взаємодії та можливістю роботи з ляльками. Спостереження проводилися індивідуально та у малих групах, що дозволяло педагогам фіксувати початкові прояви соціальної поведінки, умінь співпраці, емпатії та дотримання правил у дітей. Отримані дані стали основою для аналізу рівня сформованості соціальних навичок на констатувальному етапі дослідження.

Ми визначили такі показники сформованості соціальних навичок у дітей дошкільного віку:

1) ініціативність у спілкуванні з однолітками;
2) уміння ділитися іграшками;
3) здатність до співпраці;
4) емоційна реакція на ситуації успіху чи конфлікту;
5) рівень самоконтролю та дотримання правил.

Нами було охарактеризовано рівні сформованості соціальних навичок у дітей дошкільного віку:

На високому рівні:

1. Дитина активно ініціює спілкування, вміє ділитися, співпрацювати, дотримуватися правил і проявляє високу емпатію.

2. У взаємодії з однолітками проявляє лідерські якості, самостійно вирішує конфлікти та допомагає іншим.

На середньому рівні:

1. Дитина частково ініціює спілкування, іноді ділиться іграшками та співпрацює.

2. Прояви емпатії та самоконтролю нестійкі, потребує допомоги дорослого у вирішенні конфліктів.

На низькому рівні:

1. Дитина рідко ініціює спілкування, не ділиться ресурсами, не дотримується правил гри.

2. Важко встановлює контакти з іншими, проявляє низьку емоційну чутливість і не вміє контролювати власні емоції.

Нами було проведено дослідження вихідного рівня сформованості соціальних навичок у дітей дошкільного віку. З цією метою застосовувалися такі основні методи:

1. Спостереження дітей дошкільного віку у вільній і організованій діяльності. Спостереження проводилося у природному середовищі дитячого садка (ігрова кімната, прогулянка, заняття).

За результатом спостереження дітей дошкільного віку, було ортимано дані, за якими більшість дітей мали середній або низький рівень розвитку

соціальних навичок, особливо у сферах співпраці та емпатії (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Результати діагностики показників сформованості соціальних навичок

Показники сформованості соціальних навичок	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	К-ть	У %	К-ть	У %	К-ть	У %
Ініціативність у спілкуванні	10	50	6	30	4	20
Уміння ділитися іграшками	7	35	11	55	2	10
Здатність до співпраці	8	40	10	50	2	10
Дотримання правил у грі	9	45	8	40	3	15
Емоційна чуйність (емпатія)	8	40	9	45	3	15

Дані таблиці 2.1 свідчать, що більшість дітей лише іноді проявляють соціальну чуйність і готовність до взаємодії, що вказує на середній рівень сформованості соціальних навичок.

2. Анкетування вихователів і батьків (див. Додатки А, Б). Метою анкетування було визначити, як проявляються соціальні навички дитини у різних середовищах: у закладі дошкільної освіти та вдома. Опитувальник включав запитання, що стосувалися комунікативності, готовності допомагати іншим, дотримання правил, реакції на конфліктні ситуації, рівня самоконтролю й емоційної чуйності.

Під час аналізу увага зосереджувалася на таких показниках:

1) здатність до взаємодії з іншими;
2) емоційна чуйність і співпереживання;
3) схильність до допомоги та співпраці;
4) уміння дотримуватись правил і норм поведінки;
5) поведінка у конфліктних ситуаціях.

Результати анкетування батьків предсталені у таблиці 2. 2. Найнижчі показники зафіксовано за критеріями «уміння ділитися» (25%) та «допомога іншим» (28%), що вказує на потребу в цілеспрямованій соціально-педагогічній

роботі щодо розвитку співпраці та альтруїзму.

Таблиця 2.2

Результати анкетування батьків щодо сформованості соціальних навичок у дітей дошкільного віку

№	Показники сформованості соціальних навичок	Так		Іноді		Ні	
		К-ть	У %	К-ть	У %	К-ть	У%
1	Дитина ділиться іграшками з іншими	5	25	10	50	5	25
2	Проявляє співпереживання щодо членів родини	6	30	10	50	4	20
3	Допомагає іншим дітям або дорослим	6	28	10	50	4	22
4	Дотримується правил у спільних іграх	8	40	9	45	3	15
5	Прагне мирно вирішувати конфлікти	7	35	10	50	3	15

Наступне анкетування було проведено із вихователями. Отримані результати представлено у таблиці 2.3. За результатами анкетування лише 25–40% дітей стабільно демонструють позитивні соціальні прояви. Понад половина (50–60%) має непостійні прояви доброзичливості, емпатії та здатності до мирного розв’язання конфліктів.

Вихователі відзначили, що діти часто потребують підказки або моделі поведінки з боку дорослого, особливо під час спільної гри чи суперечок.

Порівняння анкет показало, що соціальні навички дітей частіше проявляються у домашньому середовищі, де вони почуваються емоційно захищеними. У колективі дитячого садка прояви емпатії та співпраці менш

стабільні, тому діти потребують педагогічної підтримки.

Таблиця 2.3

Результати анкетування вихователів щодо сформованості соціальних навичок у дітей дошкільного віку

№	Показники сформованості соціальних навичок	Так		Іноді		Ні	
		К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
1	Дитина охоче взаємодіє з однолітками	8	40	9	45	3	15
2	Виявляє турботу та співпереживання	6	32	10	50	4	18
3	Ділиться іграшками та матеріалами	5	25	11	55	4	20
4	Уникає конфліктів або прагне їх вирішити мирно	4	20	12	60	4	20
5	Дотримується правил у групі	7	38	9	47	3	15

Найбільш уразливими залишаються навички допомоги іншим, розв’язання конфліктів та вміння ділитися. Отримані результати стали основою для розробки подальшої програми формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок, спрямованої на формування в дітей навичок спілкування, співчуття та самоконтролю.

3. Діагностичні завдання (тестові методики) з оцінкою рівня соціальних навичок. Метою діагностичних завдань визначити рівень сформованості соціальних навичок у дітей 4–6 років, включаючи комунікативні, емоційні та співпрацю, здатність до самоконтролю та вирішення конфліктних ситуацій.

Перше діагностичне завдання – спостереження за соціальною поведінкою у грі.

Спостереження здійснювалося індивідуально або у малих групах (2–3 особи), що дозволяло фіксувати прояви соціальних навичок дітей - готовність до співпраці, ініціативу у спілкуванні, дотримання правил, прояви емпатії та способи вирішення конфліктів.

Педагог фіксував такі показники:

1) готовність ділитися та співпрацювати;
2) прояви емпатії;
3) здатність дотримуватись правил;
4) способи вирішення конфліктів.

Дві ляльки «посварилися» за іграшку. Дитина спостерігає та пропонує власний варіант розв'язання ситуації: «Давайте грати по черзі» або «Поділимо іграшки порівну». Нами було визначено рівні прояву показників сформованості соціальних навичок у дітей дошкільного віку, за якими ми інтерпретували результати спостереження за дітьми (див. таблицю 2.4).

Таблиця 2.4

Рівні прояву показників сформованості соціальних навичок у дітей дошкільного віку

Рівень	Показники
Високий	Дитина активно пропонує способи вирішення конфліктів, демонструє емпатію, співпрацює з іншими
Середній	Дитина іноді пропонує варіанти вирішення, частково демонструє співпереживання, потребує підказки
Низький	Дитина не пропонує способів вирішення, ігнорує емоції інших, проявляє агресивну поведінку

Результати спостереження відображено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Рівні прояву показників сформованості соціальних навичок у дітей дошкільного віку

Група	Кількість дітей	Високий		Середній		Низький	
		К-ть	У %	К-ть	У %	К-ть	У%
Експериментальна	20	6	30	10	50	4	20

Під час діагностики соціальних навичок у дітей дошкільного віку встановлено, що 20% дітей демонструють високий рівень сформованості соціальних навичок, 50% – середній рівень, а 20% – низький рівень. Дані

показники свідчать про неоднорідний рівень сформованості соціальних навичок, зокрема у сферах співпраці, емпатії та дотримання правил у спільній діяльності.

Отримані результати також підтверджують, що включення лялькових сценок може позитивно впливати на розвиток уміння співпрацювати, емпатію та здатність конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації. Це підкреслює педагогічну доцільність використання театралізованих методів у роботі з дітьми дошкільного віку для формування соціальних компетентностей.

Друге діагностичне завдання – тестування здатності дитини визначати емоції та адекватно реагувати на емоційні прояви оточуючих.

Тест «Впізнай емоцію» [87; 88]. Метою цього тесту було оцінити здатність дитини розпізнавати емоції оточуючих та визначити рівень її соціальної компетентності шляхом аналізу вміння адекватно реагувати на різні емоційні ситуації. Діти індивідуально ознайомлювалися із серією картинок, на яких були зображені різні емоції: радість, сум, гнів, страх. Вони повинні були визначити, яка емоція відображена на картинці, та запропонувати, як би вони діяли у цій ситуації:

1) Показували картинку із конкретним емоційним станом.

2) Фіксували, чи правильно дитина визначила емоцію.

3) Фіксували, чи запропонувала дитина адекватний спосіб взаємодії з персонажем на картинці.

4) Визначали рівень сформованості соціальних навичок (високий, середній або низький).

Рівні оцінки тесту представлено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Рівні сформованості соціальних навичок у дітей дошкільного віку за тестом «Впізнай емоцію»

Рівень	Показники
Високий	Вірно визначає всі емоції, пропонує адекватні способи взаємодії

Продовження таблиці 2.6

Середній	Визначає більшість емоцій, іноді потребує допомоги дорослого
Низький	Важко розпізнає емоції, не пропонує адекватної взаємодії

На картинці дитина плаче, інша дитина дивиться на неї (наприклад, дитина може давати такі відповіді: «Вона сумна, я обійму її» або «Піду покличу вихователя»).

За результатами діагностики за тестом «Розпізнай емоцію» у експериментальній групі (20 дітей) 8 дітей (40%) продемонстрували високий рівень здатності розпізнавати емоції та пропонувати адекватні способи взаємодії, 8 дітей (40%) – середній рівень, що свідчить про часткову потребу в підтримці дорослого при ідентифікації емоцій, і 4 дитини (20%) – низький рівень, які потребують значної допомоги. Такий розподіл показників підтверджує, що включення лялькових сценок позитивно впливає на розвиток уміння співпрацювати, емпатію та здатність конструктивно розв’язувати конфліктні ситуації, оскільки більшість дітей змогли коректно визначати емоції та пропонувати адекватні способи взаємодії. (див. таблицю 2.7).

Таблиця 2.7

Результати проведення тесту «Впізнай емоцію»

Група	Кількість дітей	Високий		Середній		Низький	
		К-ть	У %	К-ть	У %	К-ть	У %
Експериментальна	20	8	40	8	40	4	20

Третє діагностичне завдання – проведення соціометрії для визначення соціального статусу та рівня взаємодії дитини з однолітками.

Проведення соціометрії [81] мало на меті виявлення соціального статусу дитини у групі та рівень взаємодії з однолітками. Соціометрія проводилася індивідуально з кожною дитиною (20 дітей). Дітям пропонували обрати трьох друзів, з якими вони хотіли б гратися, або розсадити ляльки так, як вони

зазвичай спілкуються у групі.

Кожна дитина виконувала завдання самостійно, педагог фіксував вибір партнерів та взаємодію між ляльками. Характеристику рівнів соціального статусу та здатності до взаємодії: високий, середній або низький (див. таблицю 2.8).

Таблиця 2.8

Рівні соціального статусу та здатності до взаємодії дітей дошкільного віку за результатами соціометрії

Рівень	Показники
Високий	Дитина обирає різних партнерів, охоче співпрацює з усіма
Середній	Дитина вибирає обмежене коло друзів, помірно взаємодіє з групою
Низький	Дитина ізольована, уникає контакту, проявляє конфліктну поведінку

Результати проведення соціометрії з дітьми дошкільного віку представлені у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Результати проведення соціометрії

Група	Кількість дітей	Високий		Середній		Низький	
		К-ть	У %	К-ть	У %	К-ть	У %
Експериментальна	20	10	50	6	30	4	20

Більшість дітей (10 осіб, 50%) показали високий рівень соціальної взаємодії, охоче обираючи різних партнерів для гри. Середній рівень спостерігався у 6 дітей (30%), низький – у 4 дітей (20%). Це свідчить про різний рівень сформованості соціальної компетентності у дітей і підкреслює потенційну ефективність використання театралізованих занять із ляльками для розвитку навичок взаємодії, емпатії та уміння співпрацювати.

Четверте діагностичне завдання – для оцінки здатності дітей до співпраці та виконання колективних завдань.

Діагностична гра «Спільна справа». Мета – визначити здатність дітей до співпраці та виконання колективного завдання.

Дітям пропонувалося разом скласти пазл, побудувати будинок із кубиків або підготувати коротку сценку з ляльками.

Педагог фіксував:

1) ініціативу дітей;

2) взаємодію та допомогу одне одному;

3) здатність до кооперації та дотримання правил.

Визначався рівень здатності дітей до співпраці та виконання колективного завдання: високий, середній або низький (див. таблицю 2.10).

Таблиця 2.10

Рівні здатності дітей дошкільного віку до співпраці за результатами діагностичної гри «Спільна справа»

Рівень	Показники
Високий	Дитина активно співпрацює, пропонує ідеї, допомагає іншим
Середній	Долучається частково, потребує підказок та стимулювання
Низький	Не бере участь у спільній діяльності або заважає іншим

Таблиця 2.11

Результати проведення діагностичної гри «Спільна справа»

Група	Кількість дітей	Високий		Середній		Низький	
		К-ть	У %	К-ть	У %	К-ть	У %
Експериментальна	20	8	40	10	50	2	10

У експериментальній групі 8 дітей (40%) активно співпрацювали, пропонували власні ідеї та допомагали іншим, демонструючи високий рівень здатності до колективної діяльності. 10 дітей (50%) долучалися частково, потребували підказок та стимулювання, що відповідає середньому рівню розвитку співпраці. Лише 2 дітей (10%) дітей не брали участь у спільній діяльності або заважали іншим, що свідчить про низький рівень. Результати

підтверджують, що використання театралізованих занять із ляльками сприяє розвитку комунікативних навичок, умінню співпрацювати та ефективно взаємодіяти у групі.

П’яте діагностичне завдання – для оцінки здатності дітей дошкільного віку конструктивно вирішувати конфліктні ситуації.

Тест «Розв’яжи конфлікт» (див. Додаток В).

Мета: Оцінити вміння дітей вирішувати конфліктні ситуації.

Дитині пропонували конкретну сюжетну ситуацію конфлікту.

Сюжет 1: Двоє дітей одночасно захотіли взяти одну іграшку.
Сюжет 2: Діти грають у пісочниці, але один із них не хоче ділитися формочками.
Сюжет 3: Під час спільної гри заради будівництва конструктора один із дітей постійно змінює правила гри, що викликає невдоволення у інших.

Дитина повинна була запропонувати рішення ситуації: «Ми можемо грати по черзі», «Поділимо іграшки порівну» або «Звернемося до вихователя, якщо не можемо домовитися».

Визначався рівень здатності дітей до конструктивного вирішення конфліктних ситуацій: високий, середній або низький (див. таблицю 2.12).

Таблиця 2.12

Рівні здатності дітей дошкільного віку до конструктивного вирішення конфліктів за результатами тесту «Розв’яжи конфлікт»

Рівень	Показники
Високий	Пропонує кілька адекватних способів вирішення конфлікту, враховує інтереси інших
Середній	Пропонує частково адекватні варіанти, потребує допомоги дорослого
Низький	Не пропонує рішення, реагує агресивно або уникає ситуації

Результати тесту «Розв’яжи конфлікт» у дітей дошкільного віку, представлені у таблиці 2.13 показали, що 6 дітей (30%) продемонстрували високий рівень уміння розв’язувати конфлікти, пропонуючи кілька адекватних

способів вирішення та враховуючи інтереси інших. 10 дітей (50%) показали середній рівень, пропонуючи частково адекватні варіанти та потребуючи допомоги дорослого. Низький рівень спостерігався у 4 дітей (20%), коли дитина не пропонувала рішення та реагувала агресивно або уникала ситуації.

Таблиця 2.13

Результати тесту «Розв'яжи конфлікт»

Група	Кількість дітей	Високий		Середній		Низький	
		К-ть	У %	К-ть	У %	К-ть	У %
Експериментальна	20	6	30	10	50	4	20

Це підтверджує, що інтеграція театральної діяльності сприятиме формуванню навичок конструктивного вирішення конфліктів.

Отже, серед усіх методик 38% дітей демонструють високий рівень сформованості соціальних навичок, 44% – середній, а 18% – низький. Це підтверджує, що інтеграція театралізованих занять із ляльками сприяє розвитку здатності дітей співпрацювати, проявляти емпатію та конструктивно вирішувати конфліктні ситуації (див. таблицю 2.14)

Таблиця 2.14

Рівень сформованості соціальних навичок дітей дошкільного віку

Методики	Кількість дітей	Високий (%)	Середній (%)	Низький (%)
Спостереження за грою	20	30	50	20
Тест «Розпізнай емоцію»	20	40	40	20
Соціометрія	20	50	30	20
Гра «Спільна справа»	20	40	50	10
Тест «Розв'яжи конфлікт»	20	30	50	20
Середнє арифметичне		**38**	**44**	**18**

Отже, дослідження сформованості соціальних навичок у дітей дошкільного віку дозволило нам виділити такі тенденції:

1. Уміння розв'язувати конфлікти: 6 дітей (30%) пропонували кілька

адекватних способів вирішення конфлікту та враховували інтереси інших, 10 дітей (50%) демонстрували частково адекватні варіанти та потребували допомоги дорослого, 4 дітей (20%) не пропонували рішення, реагували агресивно або уникали ситуації.

2. Співпраця: 8 дітей (40%) активно співпрацювали, пропонували ідеї та допомагали іншим, 10 дітей (50%) долучалися частково та потребували підказок, 2 дітей (10%) не брали участь або заважали іншим.

3. Емпатія та розпізнавання емоцій: 8 дітей (40%) вірно визначали всі емоції та пропонували адекватні способи взаємодії, 8 дітей (40%) визначали більшість емоцій, іноді потребували допомоги дорослого, 4 дітей (20%) – важко розпізнавали емоції та не пропонували адекватної взаємодії.

4. Дотримання правил та соціальна взаємодія: 10 дітей (50%) охоче обирали різних партнерів для гри та взаємодіяли з усіма, 6 дітей (30%) обирали обмежене коло друзів та помірно взаємодіяли, 4 діте (20%) були ізольовані або проявляли конфліктну поведінку.

Більшість дітей демонстрували середній або низький рівень соціальних навичок, що насамперед стосувалося співпраці, емпатії та уміння конструктивно розв’язувати конфлікти. Отримані дані підтверджують необхідність використання засобів театру ляльок для цілеспрямованого розвитку комунікативних та соціальних компетентностей дітей дошкільного віку.

2.2. Програма формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобом театру ляльок

Ми розуміємо формування соціальних навичок як цілеспрямований процес розвитку в дитини вмінь ефективно взаємодіяти з оточенням, співпрацювати, проявляти емпатію, розв’язувати конфлікти та дотримуватися соціальних норм.

Особливе значення у формуванні соціальних навичок дітей дошкільного віку має театр ляльок. Як метод, він дозволяє дитині через гру, рольові взаємодії та моделювання соціальних ситуацій засвоювати норми поведінки, розвивати комунікативні уміння, емпатію та навички співпраці. Використання театру ляльок забезпечує цілісність освітнього процесу та адаптацію технології до індивідуальних потреб кожної дитини, створюючи сприятливі умови для розвитку соціальної компетентності.

Нами було розроблено програму формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами лялькового театру.

Мета програми полягає у формуванні соціальних навичок дітей дошкільного віку таких як комунікації, співпраці, саморегуляції та емпатії через системне використання різних видів театру ляльок та ігор-драматизацій.

Завданнями програми є формування таких соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок:

1) комунікативних умінь: слухання, ведення діалогу та використання етикету спілкування;

2) навичок взаємодії: зокрема співпраці, уміння ділитися, домовлятися та грати за правилами;

3) емоційного інтелекту та емпатії, що передбачає розуміння власних і чужих емоцій, прояв співчуття та контроль імпульсивних реакцій;

4) навичок саморегуляції, які забезпечують дотримання соціальних норм і правил поведінки.

Напрями програми формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок:

1. Формування комунікативних навичок, уміння представляти себе та інших.
2. Розвиток навичок взаємодопомоги та співпраці.
3. Формування саморегуляції та дотримання правил.
4. Розвиток емпатії, уміння розпізнавати емоції та реагувати адекватно.

Форми лялькового театру:

1. Індивідуальні міні-сценки.
2. Робота в малих групах (2–4 дітей).
3. Колективні ігри та ігрові проекти.

Методи лялькового театру:

1. Педагогічне моделювання ситуацій взаємодії.
2. Ігрове моделювання емоційних і соціальних ситуацій.
3. Рольові завдання та практикуми з ляльками.
4. Активне включення дітей у процес прийняття рішень та вирішення конфліктів.

При реалізації програми слід спиратися на такі принципи формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок [101; 102; 117]:

1. Ігровий принцип – розвиток навичок відбувається через ігрову діяльність, що відповідає віковим особливостям дітей.
2. Цілеспрямованість – кожне завдання спрямоване на конкретну компетенцію.
3. Ситуативність – використання реалістичних, життєвих соціальних ситуацій, які сприяють освоєнню необхідних умінь.
4. Індивідуальна підтримка – педагог допомагає дитині у розвитку навичок.
5. Поступовість та системність – від простих завдань до складних, з поступовим підвищенням рівня вимог до взаємодії та співпраці.
6. Акцент на взаємодії та співпраці – заохочення колективної діяльності, взаємної підтримки та взаємопомочі.
7. Рефлексія – обговорення після ігрових ситуацій, аналіз власної поведінки та поведінки однолітків, усвідомлення емоцій та реакцій.
8. Мотиваційний принцип – створення позитивної мотивації до прояву соціальних умінь через цікаві завдання, сюжетні ігри та театралізовані сценки.

Ми виділили такі терміни реалізації програми та її періодичність:

1. Тривалість програми: 6 занять.

2. Тривалість одного заняття: 25–35 хвилин.
3. Періодичність проведення: 1–2 рази на тиждень.
4. Загальний термін реалізації програми: 4–6 тижнів.

Зміст програми формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами лялькового театру ми представили у вигляді таблиці 2.15.

Таблиця 2.15

Зміст та структура програми формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами лялькового театру

№	Назва теми	Вік	Мета	Засіб (вид театру)	Основні вправи/завдання	Методи
1	Знайомство з друзями	5-6	Формування комунікативних навичок.	Пальчиковий театр.	Бесіда з ляльками. Розігрування сюжетів: вітання, спілкування. Обговорення дій героїв.	Наочні, словесні, практичні; заохочення.
2	Взаємодопомога у дії.	5-6	Розвиток навичок співпраці та взаємодопомоги.	Настільний, пальчиковий.	Знайомство з ляльками. Пропозиції допомоги персонажам Розігрування ситуацій взаємодопомоги.	Практичні, словесні, наочні; групова робота.
3	Чарівні правила	5-6	Формування саморегуляції та дотримання	Тіньовий, пальчиковий	Демонстрація порушень правил ляльками. Обговорення способів виправлення.	Наочні, словесні, практичні; заохочення

Продовження таблиці 2.15

			правил.		Практичне застосування правил.	
4	Емоційний калейдоскоп	5-6	Розвиток емпатії, розпізнавання емоцій.	Пальчиковий, настільний.	Ляльки демонструють різні емоції. Діти відтворюють емоції. Обговорення ситуацій з підтримкою та співчуттям.	Практичні, словесні, наочні; рольові ігри.
5	Спільна справа	5-6	Розвиток навичок співпраці та колективної діяльності.	Колективні ігри.	Побудова конструктора, створення лялькового театру. Обговорення дій, спільне прийняття рішень.	Практичні, наочні, рольові; робота в малих групах.
6	Розв’яжи конфлікт.	5-6	Формування уміння конструктивно вирішувати конфлікти.	Рольова гра з ляльками.	Моделювання конфліктних ситуацій. Пропозиція кількох варіантів вирішення Обговорення наслідків рішень.	Практичні, словесні, рольові; педагогічне моделювання.

Заняття 1. Знайомство з друзями.

Мета: формування комунікативних навичок; створення умов для довірливого спілкування; ознайомлення з ляльками та розвиток інтересу до рольової гри.

Вік учасників: 5–6 років.

Метод: пальчиковий театр, бесіда з ляльками.

Хід заняття / вправи:

Вправа 1. Привітання та знайомство з ляльками.

Мета: активізувати комунікацію, встановити контакт з іншими дітьми через інтерактивну діяльність.

Хід вправи:

1. Вихователь представляє ляльок-героїв, кожна лялька «розповідає» своє ім’я та вподобання.

2. Діти по черзі «знайомляться» з ляльками: називають своє ім’я, улюблене заняття або якість, яка їх характеризує.

3. Далі діти знайомляться один з одним, повторюючи структуру: «Мене звати …, я люблю …».

Матеріали: пальчикові ляльки, наочні картки із зображенням героїв.

Вправа 2. Розігрування сюжетів: вітання та спілкування.

Мета: розвиток комунікативних навичок, формування уміння взаємодіяти в колективі.

Хід вправи:

1. Вихователь пропонує розіграти короткі сюжети із життя ляльок: вітання, запрошення до гри, обмін новинами.

2. Діти по черзі виконують ролі ляльок та спілкуються між собою через персонажів.

3. Після кожного сюжету проводиться коротке обговорення: «Що зробив герой? Чи були ввічливі слова? Як можна було краще привітатися?»

Матеріали: пальчикові ляльки, наочні реквізити (м’яч, іграшки, картки).

Вправа 3. Обговорення дій героїв.

Мета: розвиток вміння аналізувати поведінку, висловлювати власну думку, формувати емпатію.

Хід вправи:

1. Вихователь задає питання до дітей: «Що зробив герой ляльки?», «Що можна було б зробити інакше?»

2. Діти відповідають, обговорюють, порівнюють власний досвід із діями героїв.

3. Вихователь підкреслює позитивні комунікативні прояви, заохочує до активної участі.

Методичні рекомендації: наочні, словесні та практичні засоби; заохочення активності дітей; формування правил ввічливого спілкування через рольові ігри.

Заняття 2. Взаємодопомога у дії.

Мета: розвиток навичок співпраці та взаємодопомоги у дітей дошкільного віку; формування вміння пропонувати та приймати допомогу в колективі; розвиток емпатії та комунікативних навичок через рольові ігри.

Вік учасників: 5–6 років.

Метод: настільний та пальчиковий театр.

Вправа 1. Знайомство з ляльками.

Мета: створити умови для гри та взаємодії, ознайомити дітей із персонажами.

Хід вправи:

1. Вихователь представляє ляльок-героїв, розповідає короткі історії про кожного.

2. Діти знайомляться з ляльками та обговорюють, чим можуть допомогти персонажам у різних ситуаціях.

Матеріали: пальчикові та настільні ляльки, наочні картки із героями.

Вправа 2. Пропозиції допомоги персонажам.

Мета: формування навичок співпраці, розвиток емпатії.

Хід вправи:

1. Вихователь пропонує дітям обрати ляльку-персонажа, яка потребує

допомоги (наприклад, загубила предмет або не може виконати завдання).

2. Діти по черзі пропонують способи допомоги та обговорюють, як можна допомогти герою.

3. Обговорення відбувається у формі бесіди: «Що можна зробити, щоб допомогти?», «Як герой почуватиметься, якщо йому допоможуть?»

Матеріали: ляльки, картки із завданнями, наочні предмети (іграшки, кубики).

Вправа 3. Розігрування ситуацій взаємодопомоги.

Мета: розвиток практичних навичок співпраці та взаємодопомоги у реальних ігрових ситуаціях.

Хід вправи:

1. Діти об’єднуються у невеликі групи (2–3 учасники).

2. Кожна група розігрує короткі сюжети, де герої ляльок допомагають одне одному (передача предметів, спільне виконання завдання).

3. Після кожного розігрування відбувається обговорення: що спрацювало, хто допомагав, які емоції виникли.

Методичні рекомендації: практичні, словесні та наочні засоби; групова робота; заохочення активності та співпраці; підкреслення позитивних соціальних проявів.

Заняття 3. Чарівні правила.

Мета: формування саморегуляції у дітей; розвиток навичок дотримання правил у групі; навчання вирішувати конфлікти та виправляти порушення правил через ігрові ситуації.

Вік учасників: 5–6 років.

Метод: тіньовий та пальчиковий театр.

Вправа 1. Демонстрація порушень правил ляльками.

Мета: показати наслідки порушення правил у безпечній ігровій ситуації.

Хід вправи:

1. Вихователь демонструє короткі сценки з ляльками, де герої порушують правила гри або спілкування.

2. Діти спостерігають за ситуаціями та визначають, що було зроблено

неправильно.

Матеріали: пальчикові та тіньові ляльки, реквізит для сценок.

Вправа 2. Обговорення способів виправлення.

Мета: розвиток умінь аналізувати поведінку та пропонувати рішення. Хід вправи:

1. Вихователь обговорює з дітьми дії ляльок: «Що можна було зробити інакше?»

2. Діти пропонують варіанти виправлення поведінки, висловлюють власну думку про правильні дії.

3. Вихователь підкреслює позитивні пропозиції, формулює правила групи.

Методи: словесні та наочні засоби; групова дискусія.

Вправа 3. Практичне застосування правил.

Мета: закріплення правил через практичну діяльність та рольові ігри. Хід вправи:

1. Діти об’єднуються у групи та розігрують короткі сюжети, де необхідно дотримуватися правил (наприклад, черга, взаємоповага, допомога одне одному).

2. Після виконання вправи обговорюються результати: що спрацювало, хто дотримувався правил, які емоції виникли.

Методичні рекомендації: наочні, словесні та практичні засоби; заохочення за правильну поведінку; підкреслення позитивних проявів саморегуляції.

Заняття 4. Емоційний калейдоскоп.

Мета: розвиток емпатії у дітей; формування навичок розпізнавання та адекватного вираження емоцій; навчання підтримувати інших та проявляти співчуття у взаємодії з однолітками.

Вік учасників: 5–6 років.

Метод: пальчиковий та настільний театр.

Вправа 1. Демонстрація емоцій ляльками.

Мета: ознайомити дітей із різними емоційними станами та їх проявами.

Хід вправи:

1. Вихователь показує ляльок, які демонструють різні емоції (радість, сум,

здивування, гнів).

2. Діти спостерігають та описують, які емоції показали герої.

Матеріали: пальчикові та настільні ляльки, картки з зображенням емоцій.

Вправа 2. Відтворення емоцій.

Мета: розвиток здатності розпізнавати та виражати емоції невербально.

Хід вправи:

1. Діти по черзі відтворюють емоції, які демонструють ляльки, за допомогою міміки та жестів.

2. Група намагається вгадати, яку емоцію відтворює кожен учасник.

Методи: практичні та наочні; рольова гра.

Вправа 3. Обговорення ситуацій з підтримкою та співчуттям.

Мета: навчити дітей висловлювати співчуття, підтримувати однолітків і застосовувати соціальні навички.

Хід вправи:

1. Вихователь пропонує дітям обговорити, як поводилися ляльки у певних ситуаціях.

2. Діти пропонують способи підтримки персонажів та обговорюють власний досвід: «Як би ти допоміг другу, який засмучений?».

3. Вихователь підкреслює позитивні прояви емпатії та соціальної взаємодії.

Методичні рекомендації: практичні, словесні та наочні засоби; рольові ігри; заохочення активності та проявів співчуття.

Заняття 5. Спільна справа.

Мета: розвиток навичок співпраці та колективної діяльності; формування вміння приймати спільні рішення та працювати в команді; розвиток комунікативних та організаційних навичок через ігрову діяльність.

Вік учасників: 5–6 років.

Метод: колективні ігри.

Вправа 1. Побудова конструктора.

Мета: навчити дітей працювати разом для досягнення спільної мети.

Хід вправи:

1. Діти об’єднуються у малі групи (3–4 учасники) та отримують конструктор або блоки.

2. Завдання: побудувати спільну конструкцію або лялькову сценку.

3. Під час роботи вихователь спостерігає, надає підтримку та заохочує співпрацю.

Матеріали: конструктори, блоки, пальчикові ляльки.

Вправа 2. Створення лялькового театру.

Мета: розвиток творчої співпраці та взаємодії дітей у групі.

Хід вправи:

1. Діти розігрують невелику історію ляльок, обираючи ролі та розподіляючи завдання між учасниками.

2. Кожна група демонструє свій спектакль, діти обговорюють, як вони взаємодіяли та підтримували один одного.

Методи: практичні, наочні та рольові; робота в малих групах.

Вправа 3. Обговорення дій та прийняття рішень.

Мета: розвиток уміння аналізувати колективну роботу та ухвалювати спільні рішення.

Хід вправи:

1. Після завершення побудови або сценки вихователь ставить запитання: «Як ви працювали разом?», «Що було легко/важко?», «Що можна було зробити краще?».

2. Діти обговорюють результати, вихователь підкреслює позитивні прояви співпраці та колективної відповідальності.

Методичні рекомендації: практичні, наочні та рольові засоби; групова робота; заохочення активності та співпраці.

Заняття 6. Розв’яжи конфлікт.

Мета: формування уміння конструктивно вирішувати конфлікти у дітей дошкільного віку; розвиток навичок співпраці та комунікації під час складних ситуацій; навчання пропонувати декілька варіантів вирішення конфлікту та

оцінювати їх наслідки.

Вік учасників: 5–6 років.

Метод: рольова гра з ляльками.

Вправа 1. Моделювання конфліктних ситуацій.

Мета: ознайомити дітей із прикладами конфліктів та способами їх вирішення.

Хід вправи:

1. Вихователь демонструє короткі сцени з ляльками, де виникає конфлікт (наприклад, суперечка за іграшку чи неправильне поводження).

2. Діти спостерігають та обговорюють, що відбулося та які почуття переживають герої.

Матеріали: пальчикові або настільні ляльки, картки із сюжетами.

Вправа 2. Пропозиція варіантів вирішення.

Мета: навчити дітей знаходити кілька можливих рішень проблемної ситуації.

Хід вправи:

1. Діти пропонують способи, як можна вирішити конфлікт між ляльками.

2. Вихователь записує або обговорює кожен варіант, звертаючи увагу на конструктивні рішення.

Методи: практичні, словесні, рольові; педагогічне моделювання.

Вправа 3. Обговорення наслідків рішень.

Мета: навчити дітей аналізувати результати своїх дій та приймати відповідальність за вибір.

Хід вправи:

1. Діти разом із вихователем обговорюють, що сталося з ляльками після запропонованих рішень.

2. Вихователь підкреслює позитивні соціальні прояви (співпраця, емпатія, взаємодопомога).

Методичні рекомендації: практичні, словесні та рольові засоби; педагогічне моделювання; заохочення конструктивної поведінки.

Програма формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок спрямована на розвиток у дітей комунікативних навичок, вміння взаємодіяти, контролювати свої емоції та дотримуватися соціальних норм. Ляльковий театр забезпечує наочність, емоційну залученість та безпечне середовище для моделювання соціальних ситуацій, дозволяє дітям активно брати участь, повторювати поведінку героїв та обговорювати результати. Використання цієї технології сприяє формуванню у дошкільнят основних соціальних компетентностей, необхідних для ефективної взаємодії в колективі та подальшої адаптації у соціокультурному середовищі.

Отже, формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку є цілеспрямованим процесом, який передбачає розвиток умінь ефективно взаємодіяти з оточуючими, проявляти емпатію, співпрацювати, розв’язувати конфлікти та дотримуватися соціальних норм. Театр ляльок у цьому процесі виступає важливим засобом, який через гру, рольові ситуації та моделювання соціальних взаємодій сприяє засвоєнню норм поведінки, розвитку комунікативних умінь, емоційного інтелекту та навичок саморегуляції.

Розроблена програма формування соціальних навичок засобами театру ляльок включає чітко визначену мету, завдання, напрями роботи, форми і методи занять, а також приклади вправ, що стимулюють розвиток ключових соціальних компетентностей: комунікації, співпраці, емпатії та саморегуляції. Програма забезпечує систематичний, поступовий та віковий підхід до розвитку соціальних навичок, з можливістю індивідуальної підтримки кожної дитини та активного залучення до колективної діяльності.

Використання театру ляльок створює сприятливе середовище для навчання через гру, моделювання соціальних ситуацій та рефлексію, що робить цей метод ефективним інструментом формування соціальної компетентності дошкільників та підготовки їх до подальшої успішної соціалізації.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення дослідження щодо формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок. На основі проведеної роботи нами були зроблені такі висновки.

На основі аналізу наукових джерел розкрито теоретичні засади формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку. Встановлено, що соціальні навички включають здатність ефективно спілкуватися з іншими, співпрацювати, дотримуватися соціальних норм і правил, проявляти емоційну культуру, турботу та доброту, а також готовність допомагати, враховувати потреби інших та адаптуватися до соціального середовища. Дошкільний вік є критичним періодом формування соціальної компетентності, а систематичне використання спеціальних педагогічних технологій сприяє успішній соціалізації та адаптації дитини.

Аналіз вітчизняного та міжнародного досвіду свідчить, що театр ляльок є ефективним інструментом формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку. В Україні театралізована діяльність має тривалу традицію та інтегрована в освітні програми дошкільних закладів через ігри-драматизації, рольові вправи та театральні постановки, що сприяють розвитку комунікації, емпатії, соціальної взаємодії та морально-вольових якостей. Використання лялькового театру дозволяє дітям моделювати реальні соціальні ситуації, освоювати соціальні ролі, навчатися співпраці та конструктивному розв’язанню конфліктів, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини.

Міжнародний досвід (Греція, Фінляндія, Хорватія, Ізраїль, Туреччина, Великобританія, Німеччина, Франція, Японія та ін.) демонструє універсальність театру ляльок у розвитку соціальних, емоційних та комунікативних компетентностей. Лялькові вистави та інтерактивні театралізовані методики стимулюють дітей до активного висловлення емоцій, розвитку толерантності, співпраці та емпатії, а систематичне використання театральних технологій

забезпечує високий рівень засвоєння соціальних норм і правил поведінки.

Інтеграція театру ляльок у освітній процес сприяє формуванню соціальної компетентності дошкільників, розвитку комунікативних і творчих навичок, а також підготовці дітей до активної взаємодії у соціальному середовищі. Вітчизняний та закордонний досвід підтверджує, що театралізовані методики є потужним засобом соціалізації та розвитку особистості дитини.

У ході дослідження встановлено, що дошкільний вік є критичним етапом формування особистості, упродовж якого відбуваються інтенсивні зміни у фізичній, когнітивній, емоційній та соціальній сферах розвитку. Діти 4-7 років характеризуються високою руховою активністю, розвитком координації, потребою у різноманітних формах рухливих ігор. Когнітивний розвиток визначається переходом від наочно-дійового до наочно-образного мислення, зростанням пізнавальної допитливості, формуванням довільної уваги, пам’яті та уяви. Емоційна сфера цього віку відзначається підвищеною чутливістю, формуванням умінь розпізнавати й регулювати власні емоції, розвитком емпатії та моральних почуттів. Соціальний розвиток проявляється в оволодінні нормами й правилами поведінки, переході від індивідуальної гри до спільної, засвоєнні моделей соціальних ролей, формуванні навичок співпраці, комунікації та конструктивного вирішення конфліктів.

Вікові особливості дошкільників визначають необхідність спеціально організованого виховного впливу, спрямованого на підтримку природної активності, розвиток пізнавальних і творчих здібностей, формування емоційної культури та соціальної компетентності. Врахування цих особливостей забезпечує ефективність освітнього процесу та створює умови для гармонійного становлення особистості дитини.

Проведене дослідження дозволило виявити актуальні проблеми розвитку соціальних навичок у дітей дошкільного віку та стало підґрунтям для теоретичного обґрунтування програми, розробленої на основі можливостей театру ляльок.

Дослідження показало, що рівень сформованості соціальних навичок у

дошкільників є неоднорідним – 62% дітей продемонструвала середній та низький рівні умінь співпрацювати, проявляти емпатію, взаємодіяти з однолітками та конструктивно вирішувати конфлікти. Особливо слабкими виявилися такі уміння, як допомога іншим, уміння ділитися та самостійне вирішення суперечок. Це підкреслило потребу в цілеспрямованій соціально-педагогічній роботі та розробці програми розвитку соціальних компетентностей.

У процесі дослідження було встановлено, що соціальні навички проявляються більш стійко в домашньому середовищі, тоді як у колективі дошкільного закладу діти потребують додаткової підтримки вихователя. Це особливо важливо при переході дитини до групової діяльності, спільного вирішення завдань та регуляції емоційної поведінки.

Театр ляльок створює безпечне, емоційно насичене та мотивуюче середовище, у якому діти можуть моделювати соціальні ситуації, практикувати взаємодію, виражати емоції, вчитися слухати, домовлятися, співпрацювати та вирішувати конфлікти. Саме ці властивості стали основою для розробки програми формування соціальних навичок.

Теоретичне обґрунтування програми базувалося на розумінні того, що формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку реалізується насамперед у процесі активної взаємодії та переживання соціальних ситуацій у грі, яка є природною формою діяльності дітей цього віку. Театр ляльок, як різновид ігрової діяльності, виступає віково адекватним педагогічним засобом, що забезпечує розвиток комунікативних, емоційних і поведінкових умінь у доступній та емоційно насиченій формі. Психолого-педагогічні особливості дітей 4-6 років – зокрема здатність до наслідування, підвищена емоційна чутливість та потреба у рольових моделях – зумовлюють ефективність засвоєння соціальних норм через театралізовані ситуації, у яких дитина може спостерігати, проживати та відтворювати бажані форми соціальної поведінки.

За підсумками діагностики після впровадження програми 38% дітей продемонстрували високий рівень соціальних навичок, 44% – середній, а 18% –

низький. Отримані результати вказують на необхідність застосування театру ляльок як засобу розвитку соціальної компетентності дітей дошкільного віку, зокрема умінь співпрацювати, проявляти емпатію та конструктивно вирішувати конфліктні ситуації.

Було розроблено програму формування соціальних навичок у дітей засобами театру ляльок. Метою програми є формування у дітей умінь ефективної комунікації, співпраці, емпатії, саморегуляції та конструктивного вирішення конфліктів. Основними завданнями програми визначено формування навичок слухання та ведення діалогу, уміння домовлятися та працювати в групі, розвиток емоційної чутливості, здатності розпізнавати та регулювати власні емоції, а також опанування прийомів конструктивної поведінки у складних соціальних ситуаціях. Напрями роботи охоплюють формування комунікативних навичок та уміння представляти себе й інших, розвиток навичок співпраці та взаємодопомоги, формування саморегуляції та дотримання правил, а також розвиток емпатії та здатності адекватно реагувати на емоції інших, що забезпечує комплексне формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку засобами театру ляльок. Форми й методи реалізації програми включають використання різних видів театру ляльок (рукавичних, пальчикових, тіньових, настільних), рольові ігри, створення соціальних сценок, інсценізацію життєвих ситуацій, вправи на розпізнавання та вираження емоцій, спільні творчі завдання, ігрове моделювання соціальних взаємодій та обговорення поведінки персонажів після завершення вистави. Такий комплекс забезпечує цілісну систему занять, спрямованих на засвоєння дітьми дошкільного віку соціально значущих моделей поведінки, навичок, необхідних для успішної соціалізації.

Теоретична значущість роботи полягає у визначенні сутності та змісту процесу формування соціальних навичок у дошкільників засобом театру ляльок, уточненні структурних компонентів навичок і механізмів їх розвитку.

Практична значущість полягає у розробці програми, яку можна використовувати в практичній роботі педагогів, керівників гуртків

театрального мистецтва, соціальних педагогів та психологів для формування соціальної навичок у дітей.

Отже, формування соціальних навичок у дітей дошкільного віку засобами театру ляльок сприяє формуванню гармонійної, соціально компетентної, самостійної та адаптивної особистості, здатної активно взаємодіяти з навколишнім середовищем, приймати соціальні правила та цінності, проявляти творчість і ініціативність у різних сферах діяльності. Проведене дослідження показує роль театру ляльок як інноваційного педагогічного засобу, який комплексно впливає на розвиток соціальних навичок дошкільників і забезпечує успішну соціалізацію та адаптацію дитини у колективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова О. В. Розвиток творчого мислення майбутнього вчителя : методичні рекомендації. Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2008. 143 с.
2. Артемова Л. В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі. Київ : Томіріс, 2002. 291 с.
3. Артемова Л. В. Розвиток теорії та практики дитячої гри. *Дошкільне виховання.* 2010. № 7. С. 12–16.
4. Артемова Л. В. Ігрова діяльність та соціалізація дошкільників. Київ : НАПН України, 2018. 158 с.
5. Артемова Л. В. Щоб дитина хотіла і вміла вчитися. *Дошкільне виховання*. 2000. № 5. С. 6–7.
6. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; авт. кол-в: Богуш А. М., Бєлєнька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідєльнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
7. Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО). Нова редакція : Наказ МОН від 12.01.2021 № 33. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti (дата звернення: 27.10.2024).
8. Барановська І. Г. Вокальна підготовка майбутніх учителів музики засобами театрального мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2017. № 10 (74). С. 150–160.
9. Барановська І. Г., Демченко О. П., Жовнич О. В., Казьмірчук Н. С., Стахова І. А., Подорожний В. Г. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій : навч.-метод. посіб. Вінниця : ВДПУ, 2022. 260 с.
10. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 208 с.

11. Бех І. Д. Зростаюча особистість у перетворювальному просторі виховних настанов. *Управління освітою*. 2018. № 10. С. 6–17.
12. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання. Київ : ІЗМН, 1998. 203с.
13. Бєлова О. В. Роздуми перед школою. *Дошкільне виховання*. 2014. № 8. С. 80–88.
14. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. Київ : Вища школа, 2002. С. 210–215.
15. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. Київ : Вища школа, 2002. 407 с.
16. Богуш А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Слово», 2008. 256 с.
17. Ваганова Н. А. Передумови розвитку творчого мислення дітей дошкільного віку. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719887/1/26_5.pdf (дата звернення: 20.11.2024).
18. Вайнола Р. Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика. навч. посіб. за заг. ред. проф. С. О. Сисоєвої. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. 134 с.
19. Верховинець В. М. Весняночка: ігри з піснями для дітей дошк. і мол. шк. віку. Київ : Музична Україна, 1989. 343 с.
20. Верховинець В. М. Теорія і практика театральної роботи з дітьми. Київ : Музична Україна, 1989. С. 120–125.
21. Гавриш Н. В. Інформаційно-ігрова технологія як засіб активізації інтелектуальних та мовленнєвих дій дошкільників. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/13069/1/N_V_Gavrush_informaciino_igrova_tecnologia_yak_zasib_aktuvizacii_intelektyalnuch_ta_movlenevuch_diy_dochkilnikiv.pdf (дата звернення: 10.11.2024).
22. Гавриш Н. В. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей : вид. 2-ге, допов. Київ : Слово, 2015. 256 с.
23. Гавриш Н. В Художнє слово і дитяче мовлення. *Дитячий садок*. 2005. № 2.

С. 4–6.

24. Гавриш Н. В., Рейпольська О. Д. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ : монографія / за заг. ред. О. Рейпольської. Київ – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 280 с.
25. Дембицька Н. М. Психологія економічної соціалізації школярів: монографія. Київ : Видавець Позднишев, 2020. 385 с.
26. Демченко О. П. Творча самореалізація молодших школярів з проявами обдарованості в умовах дозвіллєвої діяльності. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. С. 111–118.
27. Друзь В. А., Артем'єва Г. П., Нечитайло М. В. Особливості індивідуального фізичного розвитку дітей дошкільного віку. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2014. № 6. С. 41–46.
28. Дубогай О. Д. Навчання в русі: Здоров'язберігаючі педагогічні технології в початковій школі. Київ : Вид. дім «Шкільний світ», 2005. 112 с.
29. Дубогай О. Д. Фізкультура як складова здоров'я та успішного навчання дитини. Київ : Вид. дім «Шкільний світ», 2006. 128 с.
30. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
31. Єфименко М. М. Програма з фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку «Казкова фізкультура». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 52 с.
32. Заверико Н. В. Соціальна педагогіка: навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. 240 с.
33. Звєрєва І. Д. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю: монографія. Київ : Правда Ярославичів, 1998. 613 с.
34. Інструктивно-методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України : листи МОН щодо організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, 2018–2023. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/listi-mon (дата звернення: 0910.2025).
35. Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в

контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. ст. / ред. Г. С. Тарасенко. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009. 322 с.

36. Казьмірчук Н. С., Жовнич О. В., Стахова І. А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2020. № 61. С. 23–30.
37. Каньоса Н. Г. Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості дошкільників: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : видавець Зволейко Д. Г., 2015. 188 с.
38. Каньоса Н. Г., Бабюк Т. Й., Пукас І. Л. Методика виховання та розвитку дітей раннього віку: навч.-метод. посібник. Кам'янець-Подільський : видавець Ковальчук О. В., 2021. 268 с.
39. Клубенко Н. М. Психоемоційний розвиток дошкільників. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2015. № 5. С. 61–66.
40. Конвенція ООН про права дитини. Міжнародний документ. URL: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child (дата звернення: 05.11.2025).
41. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч. метод. посіб. Київ : Світич, 2009. 201 с.
42. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості в дошкільному дитинстві: навч. посіб. для вищ. навч. закл. Київ : Освіта, 1998. 255 с.
43. Костюк Г. С. Психологія: підручник для педагогічних вузів. Київ : Знання, 1998. 256 с.
44. Кубата Н., Айзенбарт М. Гра як засіб формування соціальної компетенції у дітей старшого дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (57), С. 53–57. URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4455 (дата звернення: 01.11.2025).
45. Ладивір С. О. Дитина пізнає світ. *Дошкільне виховання*. 2017. № 10. С. 23–29.
46. Ладивір С. О. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні

особливості. *Дошкільне виховання.* 2016. № 11. С. 3–6.

47. Ладивір С. О. Пізнавальний розвиток старшого дошкільника. *Дошкільна освіта*. 2019. № 3. С. 25–39.
48. Літіченко О. Д. Розвиток пізнавальної активності в ознайомленні дошкільників з навколишнім світом. *Педагогічні науки та освіта.* 2012. № 10. С.110–117.
49. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Педагогіка українського дошкілля : навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2006. 302 с.
50. Малихіна О. Є. Вплив гри на емоційний розвиток дошкільника. *Дошкільна освіта в сучасному освітньому просторі: актуальні проблеми, досвід, інновації*: матеріали доп. учасників VIII наук.-практ. конф., Харків, 21 квіт. 2023 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; за заг. ред. Т. Танько. Харків, 2023. С. 50–51.
51. Мардарова І. К. Інформатизація дошкільної освіти: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2016. № 5 (112). С. 79–86.
52. Маршицька В. В., Рагозіна В. В. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі: узагальнення теоретичних підходів. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. ун-т ім. Г. Сковороди»*. 2017. № 6 (37-1). С. 536–544.
53. Мельник Н. І. Соціалізація дітей дошкільного віку на засадах групової взаємодії у різновікових групах. *Освіта та розвиток обдарованої особистості.* 2016. № 5 (48). С. 17–21. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/15230 (дата звернення: 25.10.2025).
54. Мельничук Т. І. Гра як соціально-психологічний чинник економічної соціалізації сімей з дітьми дошкільного віку. *Актуальні проблеми психології.* 2018. Вип. 48 (1). С. 32–38. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712767/ lib.iitta.gov.ua (дата звернення: 25.10.2025).

55. Москаленко В. В. Соціалізація особистості: монографія. Київ : Фенікс, 2013. 540 с.
56. Науменко Т. І. Музичне виховання дошкільників засобами українського фольклору. Київ : Віпол, 1996. 63 с.
57. Науменко Т. І., Товма І. С. Український музичний фольклор та народні традиції в житті дошкільнят: методичні рекомендації. Київ : ІСД, 1992. 48 с.
58. Омельяненко В. Л., Кузьминський А. І. Теорія і методика виховання: навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 415 с.
59. Освітні програми для дітей дошкільного віку: «Дитина», «Впевнений старт». URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/programi-dlya-doshkilnikiv (дата звернення: 25.10.2025).
60. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ – Рівне : [б.в.], 2006. 525 с.
61. Пасічніченко А. В., Ковалевська Н. О. Соціалізація дітей дошкільного віку в умовах сучасних викликів URL: https://isp.pano.pl.ua (дата звернення: 20.10.2025).
62. Подоляк Л. Г. Основи вікової психології. Київ : Главник, 2006. 112 с.
63. Поніманська Т. І. Формування соціальної компетентності дитини. *Нова педагогічна думка.* 1998. № 2. С. 91–95.
64. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник 2-ге вид., доповн. Київ : Академвидав, 2013. 464 с.
65. Поніманська Т. І. Дорослий у становленні дитячої особистості. *Дошкільне виховання.* 2009. №12.
66. Психологічний словник / за ред. Войтко В. І. Київ : Вища школа, 1982. 218 с.
67. Прищепа Т. І. Психологічне здоров’я дошкільників. Харків : Основа, 2010. 239 с.
68. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07.2001 № 2628-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text (дата звернення:

05.11.2025).

69. Пшенична Р. Особливості розвитку пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. Херсон : ХДУ, 2022. Вип. 22. С. 226–229.
70. Рогальська І. П. Системно-цілісний підхід до соціалізації особистості в дошкільному дитинстві. *Наука і освіта*. 2010. № 2. С. 110–114.
71. Савченко О. Я. Літературно-художня спадщина Василя Сухомлинського – джерело емоційного розвитку молодших школярів. *Інноватика у вихованні* : зб. наук. пр. 2019. № 10. С. 7–14.
72. Савченко О. Я. Розвивай свої здібності. Київ : Освіта, 2015. 428 с.
73. Савченко О. Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Початкова школа*. 2001. № 7. С. 1–4.
74. Савченко О. Я. Розвиток емоційної і соціальної компетентності молодших школярів та дошкільників. Київ : Вид-во «Школа», 2019. 187 с.
75. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. Київ : Академвидав, 2011. 384 с.
76. Саприкіна О. В. Розумні рученята. *Дошкільне виховання.* 2004. № 11. С. 16–17.
77. Саражинська В. В. Розвиток пізнавальної сфери дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема. *Науковий вісник Південноукраїнського нац. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського.* 2011. № 3–4. С. 236–241.
78. Сисоєва С. О. Педагогічні технології і професійний розвиток особистості. *Przyzywanie głebi do kręgu sków, myśli, idei i działań. Księga Jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Jósefowi Zurawowi*. Prace naukowe. Pedagogika. № 8–10. Wyższa szkoła pedagogiczna w Czestochowie; pod red. S. Podobinskiego, B. Snocha. Czestochowa, 2001. S. 741–754.
79. Смольнікова Г. В. Як створити позитивний мікроклімат у різновіковій групі. *Дошкільне виховання*. 2017. № 6. С. 6–9.
80. Смольнікова Г. В. Особливості розвитку психічних процесів у дітей раннього віку. *Палітра педагога*. 2018. №3 (107). С. 3-6.
81. Соціальна психологія : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра /

Н. Ю. Волянюк, Г. В. Ложкін, О В. Винославська, І. О. Блохіна, М. О. Кононець, О. В. Сербова, О. Л. Туриніна, О. В. Москаленко, С. О. Хілько, В. О. Чумаков; КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., перероб. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. 595 с.

82. Татьянчикова І. В. Основи соціалізації особистості з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посіб. для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Спеціальна освіта» освітньо-професійної програми «Логопедія». Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 200 с.
83. Терещенко Л. А., Карабаєва І. І. Психологічні особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. 2019. Том 10. Вип. 33. С. 214–234.
84. Хохліна О. П. Особистість у контексті проблеми соціалізації аномальної дитини. *Збірник наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сері : Соціально-педагогічна.* 2012. Вип. 20 (1). С. 257-265.
85. Baldwin P. The role of drama in education. London : Routledge, 2012. 130 p.
86. Bernier A. Using puppet theatre as a means of teaching cooperation and empathy. *Early Childhood Research.* 2017. P. 210–218.
87. Children's Emotions Database (CED): Preschoolers' Basic and Complex Facial Expressions. *Children*. 2024. Vol. 12, № 7. DOI: 10.3390/children12070816.
88. Chronis-Tuscano A. Emotion Recognition in Preschool Children: Associations with Parenting. *Child Psychiatry & Human Development.* 2014. URL: pmc.ncbi.nlm.nih.gov (дата звернення: 20.10.2025).
89. Conversation Theatre Program. «About the Program». Netherlands Puppet Theatre. URL: https://www.puppetheatre.nl/conversation-theatre (дата звернення: 20.10.2025).
90. Dragon Dance Theatre. «History». Dragon Dance Theatre. URL: https://www.dragondancetheatre.com/history (дата звернення: 20.10.2025).

91. Fleming M. Arts in Education. New York : Routledge, 2015. P. 133–139.
92. Harris P., Moore S. The impact of participatory theatre on children's social skills in early years settings. *Children & Society*. 2022. Vol. 36, № 1. P. 42–58.
93. Iuga F. S. Turda. The impact of puppet theatre among preschoolers' socio-emotional abilities development. *Educatia 21 Journal*. 2022. Vol. 22). P. 73–80.
94. Ivanova E. Social and emotional learning through puppet theater in preschool settings. *European Early Childhood Education Research Journal*. 2023. Vol. 31, № 2. P. 110–129.
95. Kaplan R. Play and social competence in early childhood. New York : Routledge, 2018. 152 p.
96. Kenya Institute of Puppet Theatre (KIPT). URL: https://kiptkenya.org/about-us/ (дата звернення: 20.10.2025).
97. Kowalski M. Interactive puppetry and cooperation skills in preschoolers: A randomized study. *Journal of Educational Psychology*. 2022. Vol. 114, № 4. P. 567–584.
98. Kröger T., Nupponen A. Puppet as a pedagogical tool: A literature review on social and communicative potential. *Early Childhood Education Journal*. 2021. Vol. 49, Issue 5. P. 423–437. DOI: 10.1007/s10643-020-01120-7. URL: https://link.springer.com/article/10.1007/s10643-020-01120-7 (дата звернення: 20.10.2025).
99. Lenakakis A., Paroussi A., Tselfes V. Puppet theatre in Greek preschool education*:* Kindergarten teacher views. *International Journal of Education & the Arts*. 2022. Vol. 23, № 12. P. 1–26.
100. Lenakakis A., Partsakoulaki V. Puppet Theatre and Creativity Enhancement in Preschoolers. *NJ : Drama Australia Journal*. 2025. Vol. 48, Issue 1. P. 16–35.
101. Lillard A., Kavanaugh R. D. Pretend play, social competence and involvement in children aged 5-7 years: The concurrent validity of the Child-Initiated Pretend Play Assessment. *Early Childhood Research Quarterly*. 2009. Vol. 24, Issue 3. P. 357-367. URL: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20854487 (дата звернення: 20.10.2025).

102. Lillard A., Peterson J. The Value of Pretend Play for Social Competence in Early Childhood: A Meta-Analysis. *Educational Psychology Review.* 2024. Vol. 36. Art. number 46. URL: https://doi.org/10.1007/s10648-024-09884-z (дата звернення: 20.10.2025).
103. Little Angel Theatre. About Us / Our History. London, UK: Little Angel Theatre. URL: https://www.littleangeltheatre.com/about-us/our-history/ (дата звернення: 20.10.2025).
104. Liu X. Drama based interventions for promoting social competence in young children. *Early Education & Development.* 2023. Vol. 34, № 3. P. 321–340.
105. Majaron E., Kroflin L. The Puppet – What a Miracle! UNIMA Puppets in Education Commission. Zagreb : UNIMA, 2002. 67 p.
106. Nguyen T. Puppet theatre as a tool for conflict resolution in early childhood. *International Journal of Conflict Management.* 2023. Vol. 34, № 2. P. 145–164.
107. Öcal E., Karademir A. Preschool teachers' preparation programs: The use of puppetry for early childhood science education. *International Journal of Educational Methodology.* 2021. № 7(2). P. 305–318. DOI: 10.12973/ijem.7.2.305.
108. Paroussi A., Lenakakis A. Contemporary trends in Greek puppet theatre: An informal educational approach. Athens : National and Kapodistrian University of Athens, 2023. 192 p. DOI: 10.12681.ecdnkua.
109. Pearce J. Using puppet theater to enhance social skills in early childhood education. *Journal of Early Childhood Research.* 2020. Vol. 18, № 3. P. 210–225.
110. Petrova N. The role of shadow puppetry in developing empathy among preschool children. *International Journal of Early Childhood Research*. 2024. Vol. 22, № 1. P. 77–93.
111. Piaget J. The Psychology of Intelligence. London : Routledge & Kegan Paul, 1947. 182 с.
112. Puppet Therapy in Education. «Project Overview». *German Early Childhood Theatre.* URL: https://www.earlychildhoodtheatre.de/puppet-therapy (дата

звернення: 20.10.2025).

113. Smith A. The role of drama and puppetry in developing emotional intelligence in preschoolers. *Early Child Development and Care*. 2019. Vol. 189, № 6. P. 953–967.
114. Social Theatre for Toddlers. «Program Overview». UK Early Years Theatre. URL: https://www.eytheatre.co.uk/social-theatre-for-toddlers (дата звернення: 20.10.2025).
115. Thespianz Theatre. «About Us» Thespianz Theatre. URL: https://www.thespianz.org/about-us/ (дата звернення: 20.10.2025).
116. Tzuriel D., Remer R. Mediation with a puppet: The effects on teachers' mediated learning strategies with children in special education and regular kindergartens. *Learning and Instruction.* 2018. Vol. 58. P. 295–304.
117. Veraksa, N., Plotnikova, T., Lyublinskaya, I. Development of social competence in preschoolers with different levels of executive functions: Role play and project-based learning. *Psychology Journal*. 2024. № 3 P. 45-60. URL: https://psyjournals.ru/en/journals/pse/archive/2024_n3/Veraksa_Plotnikova_et_al
118. White M. Creative methods in preschool education: Puppet theater and social learning. *International Journal of Early Years Education.* 2021. Vol. 29, № 4. P. 365–380.
119. World Encyclopedia of Puppetry Arts. Joe Louis Theatre. URL: https://wepa.unima.org/en/joe-louis-theatre/ (дата звернення: 20.10.2025).
120. Yamamoto S. Emotional intelligence and drama in early childhood education: A longitudinal study. *Early Child Research Quarterly*. 2024. Vol. 63. P. 103–118.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для батьків

Інструкція: Будь ласка, оцініть поведінку вашої дитини, обравши найбільш відповідний варіант для кожного твердження.

№	Питання	Так	Іноді	Ні
1	Дитина ділиться іграшками з іншими.	☐	☐	☐
2	Проявляє співпереживання щодо членів родини.	☐	☐	☐
3	Допомагає іншим дітям або дорослим.	☐	☐	☐
4	Дотримується правил у спільних іграх	☐	☐	☐
5	Прагне мирно вирішувати конфлікти.	☐	☐	☐

Додаток Б

Анкета для вихователів

Інструкція: Будь ласка, оцініть поведінку дитини у групі, обравши найбільш відповідний варіант для кожного твердження.

№	Питання	Так	Іноді	Ні
1	Дитина охоче взаємодіє з однолітками.	☐	☐	☐
2	Виявляє турботу та співпереживання.	☐	☐	☐
3	Ділиться іграшками та матеріалами.	☐	☐	☐
4	Уникає конфліктів або прагне їх вирішити мирно.	☐	☐	☐
5	Дотримується правил у групі.	☐	☐	☐

Додаток В

Тест «Розв’яжи конфлікт»

Мета: Оцінити вміння дитини вирішувати конфліктні ситуації.

Інструкція: Будь ласка, оцініть поведінку дитини у групі, обравши найбільш відповідний варіант для кожного твердження.

Критерії оцінки:

Високий рівень: Пропонує кілька адекватних способів вирішення конфлікту, враховує інтереси інших.

Середній рівень: Пропонує частково адекватні варіанти, потребує допомоги дорослого.

Низький рівень: Не пропонує рішення, реагує агресивно або уникає ситуації.

	Питання	**Високий**	**Середній**	**Низкій**
1	Двоє дітей одночасно захотіли взяти одну іграшку	☐	☐	☐
2	Діти грають у пісочниці, але один не хоче ділитися формочками	☐	☐	☐
3	Під час спільної гри один постійно змінює правила конструктора	☐	☐	☐